

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Studijní obor: Mezinárodní studia – diplomacie

Teorie střetu civilizací a realita současnosti

Případová studie – zlomová válka
na hranici islámské kultury

Bakalářská práce

Vypracovala: Ina Vycpálková

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Zuzana Lehmannová, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní prof. PhDr. Zuzaně Lehmannové, CSc. za čas věnovaný mé bakalářské práci a také za její vstřícnost, odborný dohled a užitečné rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Teorie střetu civilizací a realita současnosti“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v seznamu literatury.

V Praze dne

.....

Podpis

Obsah

ÚVOD.....	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 KRITIKA TEORIE	8
1.2 SVĚT CIVILIZACÍ	15
1.3 ISLÁM A ZÁPAD	22
2. PRAKTICKÁ ČÁST	26
2.1 VÝVOJ KONFLIKTU V SÝRII.....	26
2.2 SÝRIE JAKO MÍSTO STŘETU CIVILIZACÍ	30
2.3 STŘET CIVILIZACÍ?	38
ZÁVĚR	40
ZDROJE	42
MONOGRAFIE A ODBORNÉ ČLÁNKY	42
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	44
SEZNAM ZKRATEK.....	46
SEZNAM OBRÁZKŮ	46

Úvod

Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu Samuela Huntingtona je teorie uspořádání světa po studené válce, která od svého vydání vzbuzovala rozporuplné reakce a ani po 20 letech není zapomenuta. Její základní myšlenku **rozdělení světa podle civilizací** považují za inspirativní, smysluplnou a přitažlivou. Někteří ji naopak odmítají, a kvůli jejím metodologickým a interpretačním chybám varují před jakýmkoli dalším výzkumem za pomoci této teorie a vůbec používání termínu „teorie“ pro Střet civilizací.

I přes některé nedostatky Huntingtonova díla nazývám představu fungování světa pro účely této práce teorií. Kriticky zhodnotit a posoudit její platnost po 20 letech je základním cílem této práce. Důvodem, **proč zkoumat právě tuto teorii** není jen její zaměření na kulturní otázky, její rozporuplnost nebo její forma blízká populárně-naučným textům, ale také to, že se stále rozebírá na vysokých školách, termín střet civilizací se stále objevuje v médiích a vznikají nové práce, které se jí zabývají. Huntingtonovy předpovědi se navíc týkají současnosti (nejen doby těsně po studené válce, ale i dvacátých let 21. století a budoucnosti), a pro posouzení jejich pravdivosti je tedy nejvhodnější čas.

Hlavním **cílem této práce** je zjistit, zda realita současnosti odpovídá Huntingtonovu modelu světa bojujících kultur. Nejdříve rozebírám Huntingtonovu teorii samotnou a poté se zaměřuji především na posouzení správnosti jeho tvrzení ohledně vztahů na hranici islámské kultury a vzniku a vývoji zlomových válek. Prostřednictvím případové studie války v Sýrii zkoumám charakteristiky a vývoj jednoho ze současných mezinárodních střetů. V teoretické části uvádím vlastnosti jednotlivých civilizací a jejich střetů, které následně používám v praktické části jako kritéria. Prostřednictvím těchto kritérií zjišťuji, které znaky typické pro civilizační střety vykazuje i válka v Sýrii a které části Huntingtonovy teorie tomuto případu neodpovídají. Následně doplňuji několik možností, jak lze výsledky aplikace Huntingtonovy teorie na případ války v Sýrii interpretovat.

Metodou výzkumu použitou pro tuto bakalářskou práci je **jednopřípadová studie**. Případem je válka v Sýrii od roku 2010 do současnosti. Její charakteristiky, aktéry a průběh hodnotím z pohledu Huntingtonovy teorie Střet civilizací. Jejím cílem je jednak poskytnout hluboké porozumění případu v kontextu světa civilizací, jednak zhodnocení Huntingtonovy teorie. Případ je jedinečný fenomén a k jeho zkoumání je využita existující teorie, která slouží jako nástroj pro práci s případem, a poskytuje tedy detailní praktické znalosti platné především pro tento konkrétní případ. Tato analýza ale může sloužit i jako podklad k obecným závěrům

platným pro celou odpovídající kategorii jevů (tzn. pro Huntingtonovu teorii civilizačních střetů a ostatní současné světové konflikty), a to především v kombinaci s dalšími studiemi. (Drulák, 2008, s. 29-52) Případová studie je vhodnou strategií v případě, že otázkou je „jak“ nebo „proč“, řešitel nemá kontrolu nad událostmi (nelze řešit situaci experimentálně) a středem pozornosti je současný fenomén s reálným kontextem. (Yin, 2003). V následující případové studii se snažím zjistit, jak vypadá střet v Sýrii, proč zde došlo ke střetu civilizací a v čem odpovídá Huntingtonově teorii. Experimentální řešení nepřipadá v úvahu a ústředním prvkem je velmi aktuální a rozhodně reálný problém.

Huntingtonův *Střet civilizací* je základním **zdrojem** pro teoretickou část práce. Doplnují ho názory a připomínky českých i zahraničních autorů, kteří se věnovali zhodnocení Huntingtonovy teorie, nebo mají vlastní teorie týkající se podobných problémů jako je kultura, světový řád po studené válce nebo vztah islámu a západu. V praktické části doplňuji teoretické podklady o aktuální informace především ze zahraničních zdrojů, a to ze zpráv některých organizací¹, odborných článků² a zpráv v médiích³.

V **teoretické části práce** se v první kapitole věnuji **teorii Samuela Huntingtona** jako vědecké práci. Využívám názory českých a zahraničních odborníků a shrnuji jejich názory na různé aspekty Huntingtonovy teorie. Cílem této části práce je zhodnotit teorii Střetu civilizací, jak z hlediska metodologického postupu, tak z hlediska samotné představy světa rozděleného na civilizace, na jejichž hranicích vznikají na základě kulturních odlišností spory. Část této kapitoly obsahuje také posouzení některých tvrzení pouze o islámské a západní civilizaci, jelikož právě ty jsou předmětem případové studie.

Ve druhé kapitole rozebírám přímo obsah teorie Střetu civilizací. Nejprve představuji samotný model světa civilizací a poté se věnuji částem týkajícím se konfliktů na zlomových liniích, jejich aktérům, vlastnostem a možnostem ukončení. Třetí kapitola pak obsahuje ty části Huntingtonovy teorie, které souvisí s islámskou kulturou, západní kulturou nebo jejich vzájemnými vazbami.

V **praktické části práce** aplikuji teorii Střetu civilizací na **případ války v Sýrii**. Před samotnou aplikací uvádím základní informace o vzniku a vývoji konfliktu. Zkoumám, zda válka v Sýrii vykazuje prvky typické pro civilizační střet, jaké pozice mají jeho jednotliví účastníci, jak se

¹ Congressional Research Service, Human Rights Watch, Světová banka, Syrian Observatory for Human Rights.

² British Journal of Political Science, Financial Times, Foreign Policy, International Studies Quarterly, Middle Eastern Studies.

³ Al Jazeera, BBC, CNN, ČT24, The Guardian, The Independent, New York Times, Die Welt.

vyvíjí a jaké jsou možnosti jeho ukončení, pokud se s ním zachází jako s civilizačním střetem. Cílem je zhodnotit, jak válka v Sýrii odpovídá civilizačním střetům popisovaným Huntingtonem a posouzení použitelnosti teorie Střetu civilizací. Válka v Sýrii je v současnosti jedním z nejzávažnějších konfliktů ve světě (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2017, s. 14) a její řešení je výzvou pro státy všech civilizací světa, včetně nás (Jermanová, 2017).

1. Teoretická část

Tato část práce je rozbořem Huntingtonovy teorie, která bude v praktické části aplikována na konflikt probíhající v Sýrii. Před samotným rozbořem obsahu Huntingtonovy práce, ze které budu vycházet v praktické části, je na místě také posoudit její charakter, kvalitu a kontext. V první kapitole proto uvádím a komentuji názory některých kritiků Huntingtonovy práce a odborníků z oblasti kultury. Především jde o problém nevyhovující metodologie, nejasnosti pojmů, interpretace dat a přikládání přílišného významu kultuře. Kromě obecné kritiky věnuji část této kapitoly kritice týkající se Huntingtonova názoru na západní a islámskou civilizaci, které jsou nejdůležitější pro aplikační část.

V druhé kapitole se věnuji Huntingtonově představě uspořádání světa jako takové, tedy obsahu jeho práce *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Uvádím všechny definice, charakteristiky, předpovědi a názory, které v knize autor spojuje s budoucím uspořádáním světa. Více prostoru věnuji těm částem knihy, které jsou důležité pro aplikační část. Pasáže věnované islámské a západní civilizaci vyčleňuji do samostatné kapitoly. V obou kapitolách vynechávám pouze části týkající se konfliktů, které proběhly v minulosti a Huntington je ve své práci používá pro doložení správnosti své teze a pro lepší pochopení některých abstraktních pojmů.

1.1 Kritika teorie

Střet civilizací je silně kontroverzním dílem. V době svého vydání byl cílem kritiky odborníků, ale zároveň se stal oblíbeným v kruzích politiků i veřejnosti, a ani po více než 20 letech diskuze na téma střetu civilizací neutichly. Silné emoce vyvolal Huntingtonův pesimistický pohled na budoucnost Západu. Možná právě kvůli vizi nezápadní převahy byla jeho teorie doma přijata chladně a kriticky, ale v zahraničí se stala velmi populární. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 114)

V roce 1994 vyšel článek autorů Richarda Rubensteina a Jarla Crockera „*Challenging Huntington*“, ve kterém zkoumají, zda jde o nové paradigma, zda je platné pro konflikty po studené válce a zda je pro hledání příčin konfliktů tím nejvhodnějším paradigmatickým, nebo existují jiné, lepší teorie.

Ve snaze odpovědět na první otázku zmiňují, že považovat civilizace za nejdůležitější celky světového uspořádání není příliš revoluční, jelikož se civilizace v podstatě velmi podobají státům. Přesto uznávají, že myšlenka kulturní příslušnosti jako rozhodujícího faktoru

v konfliktech by mohla být **novým přístupem**, který by nahradil přesvědčení, že základní je příslušnost politická. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 115)

Teorie jako celek není podle článku Rubensteina a Crockera špatná, ale postrádá lepší **vysvětlení podmínek a příčin vzniku střetů** civilizací. Kultura může být základem pro politickou mobilizaci, ale musí tomu předcházet vnější podnět, což Huntington nebere v úvahu. Autoři článku nepopírají, že kultura může být důležitým prvkem konfliktů, ale představu Huntingtona o její důležitosti hodnotí jako přehnanou. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 117) Podobně jako Rubenstein a Crocker také Manus Midlarsky uvádí, že civilizační konflikt vyžaduje určitý spouštěč. (Midlarsky, 1988, s. 505)

Další pohled v otázce civilizací jako zdroje konfliktů nabízí Oskar Krejčí. Zdroj válek je prý buď skutečně tak jak říká Huntington v lidské nenávisti a v iracionalitě jednání člověka, čímž je pak ale společný pro všechny civilizace a nejen pro střety mezi nimi, nebo jsou příčiny konfliktů naopak specifitější a nemají tak obecná pravidla, aby se dalo říci, že jejich zdrojem je kulturní odlišnost. „*Války mají buď obecnější, nebo konkrétnější příčinu než skutečnost, že někde hraničí civilizační okruhy.*“ (Krejčí, 2002, s. 64)

Tématu kulturních rozdílů jako důvodů válek se dotýká také Luboš Kropáček, když hodnotí Huntingtonovy výroky týkající se islámské kultury. Příkladá prý příliš velký význam islamu a uniká mu závažnost jiných faktorů: „*...každý z uvedených konfliktů má své vlastní příčiny a své vlastní protagonisty, zcela odlišné od ostatních. Hledáme-li společného jmenovatele, pak nejbližší historické pravdě je poznání, že jde o nedořešené problémy koloniální minulosti.*“ (Kropáček, 2002, s. 73) Nezvládnutou kolonizaci a dekolonizaci vidí jako příčinu současné krize i politolog Pavel Barša. (Barša, 2002, s. 10, 96-98)

Další chybou teorie je to, že si Huntington vybírá ty konflikty, které jeho teorii odpovídají a některé jiné vynechává. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 121) Především se vyhýbá rozboru konfliktů uvnitř civilizací. Argument proti Huntingtonovu **výběru informací** o konfliktech poskytuje také Oskar Krejčí, když dokládá význam státního zájmu na příkladu konfliktu v Afghánistánu. Přestože Turecko, Pákistán, Írán, Turkmenistán, Uzbekistán i Tádžikistán jsou převážně muslimské státy, stály jejich vlády po boku USA v boji proti Talibánu. (Krejčí, 2002, s. 64)

Huntington o roli Talibánu v konfliktu nemluví, ale „spojenectví“ USA a jmenovaných muslimských států vysvětluje tím, že sice stáli proti stejnému nepříteli, ale to jejich vzájemný nepřátelský vztah nijak neměnilo. (Huntington, 2001, s. 298) „*A přestože arabští účastníci*

války bojovali proti Sovětům, jejich zaměření bylo převážně protizápadní, ostatně západní humanitární pomoc považovali za nemorální a pro islám zhoubnou.“ (Huntington, 2001, s. 299). Stejně tak v případě konfliktu v Perském zálivu Huntington sice přiznává, že tyto země stály na začátku konfliktu na straně USA, ale tvrdí, že: „I když muslimské vlády byly původně rozdělené, arabské a muslimské veřejné mínění bylo naladěno převážně protizápadně.“ Právě na vnímání války veřejností klade důraz a cituje vybrané novináře, intelektuály, ale také prohlášení některých fundamentalistických skupin. (Huntington, 2001 s. 297-305) Rubenstein a Crocker uvádí jako příklad, který do Huntingtonovy teorie nezapadá, situaci v Německu před druhou světovou válkou a růst socialismu nebo růst islamismu, jehož příčinami jsou například růst cen ropy, západní podpora nefungujících režimů, vnitřní rozštěpení, selhání sekulárních institucí, sociální nedostatky nebo nezaměstnanost mladých. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 124) Vliv selhání sekulárních institucí, sociálních nedostatků a podílu mladých lidí ale Huntington nepopírá, v kapitole věnované významu náboženství je naopak uvádí jako příčiny toho, proč narůstá moc islamistických skupin. (Huntington, 2001, s. 105, 123, 130-132)

Na poslední otázku práce, tedy zda je Huntingtonova teorie tou nejlepší, nebo existuje nějaká vhodnější, sám Huntington reaguje vlastní argumentem: „Když ne civilizace, tak co?“. S tím, že odpověď na tuto jeho otázku stále chybí, souhlasí i autoři. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 128)

Studie Jonathana Foxe z roku 2002 *“Ethnic Minorities and the Clash of Civilizations: A Quantitative Analysis of Huntington's Thesis”* obsahuje souhrn debat, názorů kritiků, reakcí na Huntingtonovu teorii a je doplněna kvantitativní analýzou posuzující správnost některých tvrzení. Jedná se o tvrzení o podílu civilizačních konfliktů na všech konfliktech, podílu konfliktů islámské, konfuciánské a západní civilizace a zvyšování intenzity civilizačních konfliktů po konci studené války. Ke kvantitativní analýze využívá soubor dat „Minorities at Risk“ s cílem doplnit kvantitativní prvek do debaty odborníků o Huntingtonově teorii. (Fox, 2002, s. 417) Fox sám také kritizuje nedostatky Huntingtonovy metodologie a shoduje se s ostatními kritiky, že koncept rozdělení světa podle kultury není zcela nová teorie. To dokazuje výčtem několika děl dalších autorů, která pracují s podobnou teorií a vznikla dříve. (Fox, 2002, s. 415) Některé další uvádí také Vladimír Nálevka ve sborníku *„Střet civilizací? Dominance Západu nebo dialog světových kultur“*. (Nálevka, 2002, s. 13)

Výsledkem Foxovy práce je mimo jiné zjištění, že civilizační konflikty tvoří pouze menšinu etnických konfliktů. To vyvrací Huntingtonovu představu o **významu civilizačních konfliktů**. Z Foxovy analýzy také vyplývá, že konflikty mezi západní a islámskou a konfuciánskou

kulturou, které Huntington pokládá za nejproblematictější, tvoří pouze malou část civilizačních konfliktů. Statistika nepotvrzuje ani tvrzení o **rostoucí intenzitě civilizačních konfliktů** po konci studené války. Jeho studie ale může být zkreslená tím, že se Fox zaměřuje pouze na civilizační konflikty uvnitř států, nikoli mezi státy. (Fox, 2002 s. 433-434)

Miloš Mendel v příspěvku do sborníku *„Střet civilizací? Dominance Západu nebo dialog světových kultur“* označuje Střet civilizací jako pseudoproblém a pozornost, které se hypotéze dostalo ve světě i v Česku, hodnotí jako nezaslouženou. Z příspěvku je cítit znepokojení z toho, že se Huntingtonovo dílo vůbec označuje slovem teorie, když nepoužívá **vhodnou metodologii**. Přijatelné je podle něj například označení „hypotetický scénář“, které nepopírá, že nejde o součást jakékoli vědní disciplíny, ale o jakousi „dojmologii“, která je dobrá pouze pro ideologické a mocenské střety. (Mendel, 2002, s. 20)

Souhlasím s tím, že Střet civilizací není klasickou teorií, nedodržuje některá metodologická pravidla a interpretuje některá data příliš jednostranně a zaujatě. Například jako doklad „*krvavosti*“ islámské hranice používá statistiku, která ukazuje, že se islámská civilizace uchyluje k násilí častěji než ostatní. (Huntington, 2001, s. 314) Nicméně nejčastěji se podle této statistiky k násilí uchyluje čínská civilizace, kterou Huntington jako krvavou neoznačuje. Miloš Mendel, který si silně stěžuje na **zavádějící interpretaci** dat v Huntingtonově díle se však sám dopouští zavádějící interpretace Huntingtonovy teorie. Hovoří kriticky například o tezi, že „*‘střet civilizací’ bude nevyhnutelnou kvalitou mezinárodních vztahů, pokud mu Západ nepředejde totální technickou a vojenskou superioritou nad zbytkem světa, již bude provázet systematická implantace liberální demokracie.*“ (Mendel, 2002, s. 31) Huntington sice opravdu doporučuje Západu pokračovat ve snaze omezování jaderných zbraní v ostatních zemích, systematickou implantaci liberální demokracie však rozhodně nedoporučuje, ale naopak několikrát varuje před iluzí universality Západu a vnucování vlastních hodnot ostatním civilizacím. (Huntington, 2001, s. 379⁴)

Poměrně subjektivně také zní jeho nesouhlas s Huntingtonovou kritikou takových teorií, které se snaží být tak objektivní, že z nich není možné vytvářet obecné teorie. (Mendel, 2002, s. 33) Huntington totiž stejně tak kritizuje teorie, které jsou příliš obecné, a hledá zlatou střední cestu. To platí i o výsledném **počtu civilizací**. (Huntington, 2001, s. 25-26) Mendelovi se tak zdá jako nesmyslné řazení USA, Švédska, Portugalska a Bulharska do jedné civilizace (Mendel, 2002, s. 37), ale Huntington toto rozdělení podrobně vysvětluje a přiznává, že rozdíly mezi

⁴ Dále také na stranách 177, 215 a 388

jednotlivými státy západní civilizace existují. (Huntington, 2001 s. 39-40, 181-189) Nejsou však ani zdaleka takové, jako mezi jednotlivými civilizacemi a z toho vyplývá, že je možné je pro účely vytvoření teorie zanedbat.

Z hlediska **vědeckého postupu** při sestavování a formulování Huntingtonova teorie nepopíratelně pokulhává a některé její nedostatky jsou zjevné. Nicméně to mohl být právě způsob, jakým je napsaná, který zapříčinil takové rozšíření teorie Střetu civilizací v řadách odborníků z jednotlivých oblastí i veřejnosti. Pokud nic jiného, tak má Huntington zásluhu minimálně na tom, že kultura a nové uspořádání světa znovu získali pozornost. Jak píše Krejčí: „*Představa, že kultura definuje hlavní politické cíle, je bezesporu inspirativní. Nejen v prostředí Česka nabízí širší pohled než některými autory zbytečně úzce pojímané vize ekonomické determinovanosti politiky a sociálního života*“. (Krejčí, 2002, s. 50)

Jedním ze základních pojmů teorie je civilizace. V souvislosti s definicí tohoto pojmu Mendel kritizuje to, že u některých civilizací je pojícím prvkem „*jazyk, jinde nikoli, někde dějiny a zvyky, jinde náboženství*“. (Mendel, 2001, s. 34) Huntington ale říká, že civilizace nejsou homogenní a neměnné (Huntington, 2001, s. 35), čímž by se dalo obhájit i to, že pro každou z nich je základním prvkem něco jiného. Jiní autoři na druhou stranu vyčítají Huntingtonovi, že nebere dostatečně v potaz **rozdíly uvnitř civilizací**. „*Uvnitř těchto civilizačních okruhů je totiž tolik různorodých a multikauzálně odlišných kultur, že nelze než obdivovat, s jakou lehkostí jsou Huntingtonem opomíjeny*“. (Zbořil, 2002, s. 110) Na nebezpečí přílišného **zjednodušování**, kterého se člověk dopustí, jestliže bude civilizace považovat za statické, nedělitelné a neproměnné monolity, upozorňuje i Luboš Kropáček. Evropané a Američané si podle něj dokáží uvědomit složitosti a vnitřní rozdíly Západu, ale v případě ostatních civilizací se dopouští zjednodušování, které často zavádí. (Kropáček, 2002, 75)

Jako problematické v souvislosti s pojmem civilizace vnímám to, že při **definování civilizací** Huntington hovoří o kultuře a civilizaci jako o dvou rozdílných pojmech, v průběhu knihy je pak ale běžně zaměňuje a používá termíny „*západní civilizace*“ a „*západní kultura*“ bez rozdílu významu. I původní definování civilizace jako nejširší kulturní entity, která v sobě má i kulturu, je problematické, protože v kulturní antropologii a historiografii se právě kulturou rozumí „*nejširší souhrn vnějších materiálních a duchovních projevů určité společnosti*“. (Mendel, 2002, s. 30)

Místo slovního spojení „*západní civilizace*“ používá také pojem „*Západ*“ a místo „*islámské civilizace*“ používá „*Islám*“. V prvním případě sice může u člověka vyvolávat slovo „*Západ*“ vžitou představu Západu z období studené války, kdy měl východní hranice o dost západněji,

než kde je má západní civilizace. Podobně „islám“ znamená v pravém slova smyslu muslimské náboženství a vyvolává představu, že islámská civilizace je tedy zkrátka oblast určitého náboženství a žádné jiné aspekty kultury nehrají roli. V přeneseném významu ale islám skutečně znamená „*státy, jejichž obyvatelstvo vyznává muslimské náboženství*“. (Ústav pro jazyk český AV ČR, 2011) V těchto případech tedy nejde tedy přímo o špatné užití pojmů, ale mohou být mírně zavádějící.

Huntingtonova teorie důkladně popisuje západní civilizaci, její hranice, hodnoty, chování i historii, ale podrobný **rozbor ostatních civilizací** chybí. Vysvětlení pojmu civilizace kritizuje také Miloš Mendel, podle kterého je jednak nedostatečné a jednak vysvětlované průběžně v závislosti na momentální potřebě, což může působit chaoticky. (Mendel, 2001, s. 28) Kritizuje i nejasnost hranic ostatních civilizací. Pokládá otázku: „*Kudy vlastně chce Huntington vést své ‚zlomové linie‘ v případě slovansko-pravoslavné civilizace?*“

Jedinou odpovědí, která by se zakládala čistě na obsahu knihy *Střet civilizací* by bylo, že takovou hranici povede mezi územími, kde převládá pravoslaví a kde ne. (Huntington, 2001, s. 34) Pravdou ale je, že se Huntington zkrátka důkladně věnuje jen některým civilizacím a jen některým zlomovým liniím. Tato mezera ve výkladu sice činí Huntingtonovu teorii méně komplexní a paradigmatickou, ale nemusí to bezpodmínečně znamenat, že je teorie špatná a nepoužitelná. Minimálně pro studium západní civilizace, civilizace islámské a jejich vztahů poskytuje podklad, kde je podobných mezer výrazně méně než v případě ostatních civilizací.

Manus Midlarsky zkoumá civilizační konflikty a zaměřuje se na vztah demokracie a islámu. V článku „*Democracy and Islam: Implications for Civilizational Conflict and the Democratic Peace*“ z roku 1988 dochází k závěru, že mezi islámem a demokracií (indexem politických práv) neexistuje negativní vztah. **Pravděpodobnost civilizačního střetu** je tedy z tohoto pohledu nízká. (Midlarsky, 1998, s. 485)

Foxova studie „*Is Islam More Conflict Prone than Other Religions? A Cross-Sectional Study of Ethnoreligious Conflict*“ z roku 2000 zkoumá stereotyp **považování islámské kultury za militantní**, kterému podléhá při charakterizování islámské civilizace i Huntington.

Přestože je v konfliktech, kterých se účastní islámské skupiny, náboženství důležitějším faktorem než v jiných, výsledky nepodporují stereotyp islámské militantnosti. Fox zjistil, že existují jen velice malé rozdíly v intenzitě konfliktů při rozdělení menšin podle náboženství. Všechny je provází podobné jednání, zášť a diskriminace. (Fox, 2000, s. 10, 15)

Existenci stereotypu může podporovat to, že západní civilizace není zvyklá na přítomnost náboženství v bojích. Způsobuje to, že takové boje, kde je náboženství důležitým prvkem, vnímáme jako nebezpečnější. Na udržování stereotypu se podílí také média, které vnímání konfliktů zkreslují. (Fox, 2000, s. 16-17) Jako další vysvětlení se nabízí také to, že vnímat cizí kulturu jako nebezpečnou je lidem zkrátka přirozené. Hofstede říká: „*Cizí pozorovatel, i když je informován, mívá sklon nahlížet jisté způsoby jiné společnosti negativně.*“ (Hofstede, 2017, s. 20)

Omezením této práce je skutečnost, že Fox zkoumá pouze konflikty mezi jednotlivými etnicko-náboženskými skupinami a v jeho analýze tedy chybí konflikty, které se odehrávají mezi skupinami, které přísluší ke stejnému náboženství. (Fox, 2000, s. 17)

Podobný názor na spojitost militantnosti a islámu vyjadřuje také Mendel, když hovoří o tom, o co složitější a různorodější je islám, než jak ho popisuje Huntington. Mluví o islámské mystice, lidovém prožívání víry, místních kultech světců a uctívání různých míst a symbolů ve jménu Boha. „*To všechno je islám, a redukovat jej na militantní xenofobní ideologii nebo duchovní rámec radikálních organizací, je hrubá vulgarizace.*“ (Mendel, 2002, s. 41)

Nepřátelský vztah mezi Západem a islámskou civilizací pak podle Mendela nevyplývá z kulturních odlišností, a proto jsou například Spojené státy ochotné pěstovat strategické vztahy s islámským režimem v Jemenu, ale s některými sekularističtějšími režimy mají problém. (Mendel, 2002, s. 42)

S Mendelem, Crockerem a Rubensteinem i ostatními kritiky souhlasím v tom, že Huntingtonův **pesimistický pohled** na vztah Západu a islámské civilizace je nešťastný v kombinaci s politickou praxí. (Mendel, 2002, s. 47, Rubenstein a Crocker, 1994, s. 128) Teorie o nepřátelství a krvavých hranicích islámu totiž mohou zneužít extremisté obou stran, kteří v Huntingtonově výběru historických střetů a přesvědčení o nemožnosti ukončení sporů mohou najít obhajobu a zdůvodnění toho, že snahy o usmíření jsou marné a mohou tedy dál bojovat za uhájení svých pozic. Takto ale vyzní Huntingtonova teorie jen v případě, že ji tak čtenář pochopit chce. Stejně tak může být pro pacifisty podporou mírového řešení všech konfliktů, když se budou soustředit na závěr knihy a zásady, kterými se mají země v budoucím uspořádání světa řídit.

Přestože je kniha prostoupena pesimismem a často příliš radikálními nebo přinejmenším kontroverzními názory, pokládám za nejdůležitější její úvod a závěr. Úvod, který představuje obraz budoucího uspořádání světa, kde postupně získá civilizační příslušnost a společná kultura

nejvyšší význam. A závěr, kde Huntington radí jednotlivým civilizacím, jak by se měly v takovém světě chovat, aby se jeho pesimistické scénáře nestaly skutečností.

V roce 1991 vyšla Hofstedeho kniha „*Cultures and Organizations: Software of the Mind*“. S Huntingtonem se Hofstede shoduje v tom, že ke sbližování kultur dochází jen v malé míře a že intenzita styků mezi skupinami utvrzuje příslušníky skupin v jejich vlastní příslušnosti. To se děje mj. prostřednictvím zpravodajství, které ve větší míře než kdy dřív informuje o utrpení a svárech ve světě. (Hofstede, 2007, s. 275) Vyzývá k interkulturní spolupráci, která je nezbytná pro přežití, a podobně jako Huntington pochybuje o možnosti celosvětového rozšíření západních hodnot a demokracie. Realističtější cílem je podle něj dosažení větší vážnosti pro lidská práva i v zemích s autoritativními vládami. (Hofstede, 2007, s. 280) *Princip přežití v multikulturním světě spočívá v tom, že člověk nemusí myslet, cítit a konat stejně jako ten druhý, a přesto se s ním může dohodnout na praktických otázkách a na spolupráci.* (Hofstede, 2007, s. 274)

1.2 Svět civilizací

Základem Huntingtonovy teorie je představa světa rozděleného na **civilizační celky**, jejichž hranice budou v době po konci studené války místem největšího napětí. Tvrdí, že „dějiny jsou dějinami civilizací“ (Huntington, 2001, s. 31) a právě civilizacím přikládá nejvyšší váhu v budoucím **uspořádání světa**. (Huntington, 2001, s. 13) Nepopírá, že státy jsou nejdůležitějšími činiteli světového dění, ale jejich zájmy, spojenectví a konflikty z velké části určují civilizační faktory, a v budoucnu má jejich význam dále sílit. (Huntington, 2001, s. 25) Svou definici pojmu civilizace vymezuje Huntington několika předpoklady. Civilizace, o kterých v knize mluví, označuje jako civilizace v plurálu. Tím zdůrazňuje, že nesouvisí s civilizovaností, ale s příslušností k určité kultuře. Právě kultura je základem civilizací. Civilizace je komplexním celkem, nejširší kulturní entitou a nejobecnější rovinou lidmi sdílené identity. (Huntington, 2001, s. 35) Nemá pevné hranice a v čase se mění. A přestože mohou v průběhu věků vznikat a zanikat, zpravidla jsou trvalé. (Huntington, 2001, s. 35)

Za samostatné, **hlavní civilizace** Huntington pokládá čínskou, japonskou, hinduistickou, islámskou, západní, pravoslavnou, latinskoamerickou a částečně africkou (v oblasti subsaharské Afriky). (Huntington, 2001, s. 37-38) Při výběru civilizací vychází z dosavadních studií a obhajuje své rozdělení světa na 7-8 civilizací jako model, který poskytuje srozumitelný rámec pro porozumění světu bez přílišného zkreslení a zároveň bez přílišné přesnosti, která by znemožňovala tvoření paradigmat a předpovědí do budoucna. (Huntington, 2001, s. 27)

V případě Japonska a Číny se civilizační celky překrývají s hranicemi států, typicky však nejsou civilizace politickými entitami a tvoří je více států. (Huntington, 2001, s. 36)

Každou civilizaci charakterizuje mnoho vlastností, soubor hodnot, zvyků a tradic. Nejvýraznější roli však podle Huntingtona hraje **náboženství**. (Huntington, 2001, s. 34) Jeho význam ještě zvyšuje **globalizace**. Ta nevede ke zmenšení napětí ve světě a větší stabilitě, ale zvyšuje etnické povědomí příslušníků jednotlivých civilizací. Ve svém důsledku tak přispívá k nárůstu nacionalismu a obnově náboženství, včetně náboženského fanatismu. (Huntington, 2001, s. 65, 102)

Základem Huntingtonovy teorie je **řád civilizací**. Ten znamená sice svět rozdělený na civilizace, na jejichž hranicích bude docházet ke konfliktům, ale také svět, kde kultura bude tím, co bude národy spojovat do aliancí. Vlastní identitu, včetně té civilizační, je podle Huntingtona možné vnímat pouze na základě vztahu k jinému, na základě toho, čím se lišíme od těch, kdo nejsou „*my*“, ale „*oni*“. (Huntington, 2001, s. 35)

Civilizační konflikty mají obvyklé **příčiny** a také **průběh**. Ani v jednom se příliš neliší od ostatních konfliktů. Jako typické otázky civilizačních střetů Huntington uvádí: 1. relativní vliv ve světě, 2. relativní vojenská moc, 3. ekonomická moc a blahobyť, 4. ochrana příslušníků vlastní civilizace ve světě, případně zbavování se příslušníků ostatních civilizací na vlastním území, 5. obrana vlastní kultury a hodnot proti hodnotám vnucovaným cizí civilizací, 6. obrana a rozšiřování území. Tyto otázky nejsou v mezinárodní politice nic nového, ale v případě konfliktů mezi státy různých civilizací je komplikuje kulturní odlišnost. (Huntington, 2001, s. 247) Mimo jiné kvůli tomu, že je téměř nemožné najít **kompromisní řešení**. (Huntington, 2001, s. 145)

Huntington navíc věří, že nenávidět je lidské. A aby mohl člověk nenávidět, musí mít nějaké nepřátele. Ty v době po studené válce budou představovat právě členové jiných civilizací. (Huntington, 2001, s. 145) Obecně se dá říci, že **vztahy států z různých civilizací** nebudou nikdy blízké, ale naopak často nepřátelské. Co však zůstává stejně důležité v novém uspořádání světa jako v tom minulém, je rovnováha. Jen už to není rovnováha mezi Východem a Západem, ale mezi všemi civilizacemi.

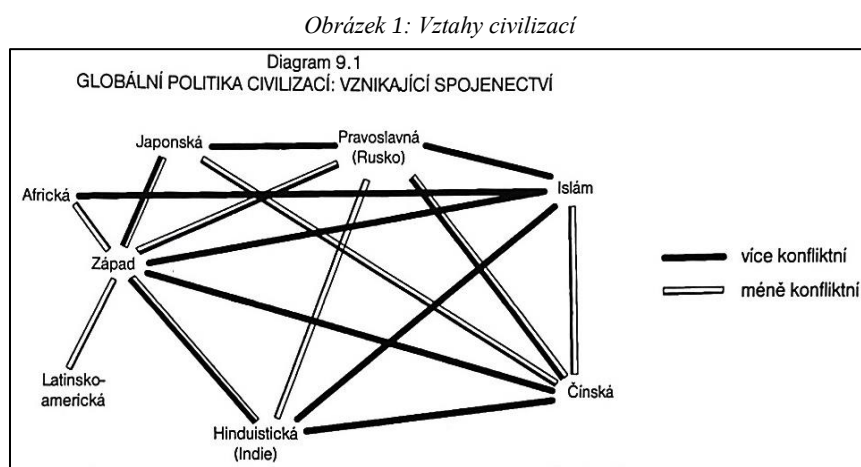
Rozdělení světa na civilizace však neudává pouze problematické dělící linie, ale také popisuje skupiny států, které díky své sdílené civilizační identitě mají možnost lépe spolupracovat. To dokazují příklady ekonomických organizací, které jsou úspěšné právě tehdy, když jsou jejich členy pouze státy z jedné jediné civilizace. (Huntington, 2001, s. 146-152)

Huntington se zabývá podrobně západní civilizací, se zaměřením na otázku její univerzality, na souvislost jejího šíření s šířením modernity a na vývoj Západu oproti ostatním civilizacím. **Západní civilizace** slábne a její představa o vlastní univerzalitě je „velmi omezená“ a nebezpečná. (Huntington, 2001, 379⁵) Obecnou tendencí vztahů mezi civilizacemi je přechod z jednosměrného ovlivňování na **multicivilizační uspořádání**: „Místo toho, aby jedna civilizace jednosměrně působila na všechny ostatní, dochází k intenzivním, trvalým a mnohosemým interakcím mezi všemi civilizacemi.“ (Huntington, 2001, s. 47)

V důsledku relativního oslabení Západu nastává doba, kterou Huntington označuje jako „*revoltu proti Západu*“ především ze strany islámské a čínské civilizace. (Huntington, 2001, s. 47) Islámská civilizace je spolu s čínskou civilizací pro Západ vyzyvatelem, a proto jsou jejich vzájemné vztahy napjaté a konfliktnější než s ostatními civilizacemi, které na to nejsou dost silné a nezávislé na Západu. (Huntington, 2001, s. 215) Západ je prý jedinou civilizací, která kdy měla významný vliv na všechny ostatní a toho plyne její touha udržet si své výsadní postavení. Metody, kterými se toho snaží dosáhnout, ji ale oddalují od všech ostatních civilizací. Je to snaha udržet si prostřednictvím politiky nešíření zbraní hromadného ničení svou vojenskou převahu, prosazování vlastních hodnot po celém světě (především demokracie) a nakonec ochrana vlastní kultury prostřednictvím omezování přijímání uprchlíků. (Huntington, 2001, s. 217) Huntington před nevhodným chováním civilizací varuje: „*Nebezpečné střety budoucnosti patrně vzejdou ze západní arogance, islámské netolerance a čínské asertivity.*“ (Huntington, 2001, s. 213)

Přestože hranice civilizací jsou obecně problematické, některé představují větší hrozbu než jiné.

Vztahy jednotlivých **civilizací** znázorňuje Obrázek 1: Vztahy civilizací. Nejméně

Zdroj: HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001. v, s. 294 ISBN 80-86182-49-5.

⁵ Dále také na stranách 177, 215 a 388

problematický vztah k západní civilizaci má latinskoamerická civilizace, která je jí kulturně, ekonomicky i politicky blízká, a ani africká nepředstavuje hrozbu, protože je slabá a ekonomicky závislá. Čínská, hinduistická a pravoslavná civilizace představují potenciální hrozbu, ale i vztahy s těmito civilizacemi nemusí být bezpodmínečně nepřátelské, pokud se západní civilizace vyvaruje chyb. (Huntington, 2001, s. 287-296)

V desáté kapitole s názvem „*Od přechodových válek k válkám na civilizačních hranicích*“ jsou v úvodu popisované války v Afghánistánu a Perském zálivu, které byly prvními civilizačními **konflikty na zlomových liniích** civilizací. Takovéto války mají svůj osobitý charakter. Je u nich zásadní otázka identity, což je podle Huntingtona důvodem, proč jsou často tak krvavé a nezastavitelné. Konflikty na zlomových liniích jsou komunální konflikty mezi skupinami nebo státy z odlišných civilizací. Války na zlomových liniích jsou konflikty, které přerostly do ozbrojené formy. K takovým válkám může docházet mezi státy, nevládními skupinami i mezi státy a nevládními skupinami. (Huntington, 2001, s. 305) Často navíc v konfliktu figuruje skupina, která není v zemi u moci a bojuje za nezávislost, ze které může být ochotná částečně slevit a spokojit se s dosažením menšího cíle. (Huntington, 2001, s. 305)

Některé **znaky** sdílejí války na hranicích civilizací s válkami mezi komunitami. Jde například o jejich vleklost, obtížnost hledání kompromisu a mírového řešení, neustálé obnovování konfliktu, ideologickou rozpolcenost nebo vysoký počet obětí a uprchlíků. Ve dvou věcech se ale civilizační války od válek komunit liší. Zatímco války komunit mají různé příčiny a různé aktéry, civilizační války téměř vždy probíhají mezi dvěma různými náboženstvími, protože právě náboženství je určující charakteristikou civilizací. A co je hlavní, spory mezi účastníky z různých civilizací vyvolávají mnohem horší, delší a komplikovanější konflikty než spory uvnitř jedné civilizace. Do sporu, kde figuruje více civilizací se postupně přidávají další, blízké země, následované také ústředními státy civilizací. Tuto tendenci nazývá Huntington „*syndromem spřízněných zemí*“ a právě jemu připisuje vinu na eskalaci konfliktů na civilizačních hranicích. (Huntington, 2001, s. 331) U konfliktů mezi komunitami podle Huntingtona takovéto šíření není pravděpodobné, protože další státy nemají jakýkoli důvod do konfliktu zasahovat, pokud skupiny v konfliktu přímo neohrozily jejich zájmy. (Huntington, 2001, s. 305-308) V případě konfliktů muslimů je navíc pravděpodobnost **rozšíření konfliktu** a zapojení blízkých zemí vyšší než u ostatních, a to kvůli systému vnímání vlastní identity, který staví příslušnost k muslimské komunitě výše než příslušnost ke státu. (Huntington, 2001, s. 325)

Huntington ve své knize popisuje také **strukturu** jednotlivých **civilizací**. „Členský stát je taková země, která se v plné míře ztotožňuje s určitou civilizací, například Egypt s arabsko-islámskou, nebo Itálie se západoevropskou.“ (Huntington, 2001, s. 152) Ústřední státy jsou nejmocnější a kulturně ústřední státy civilizace, uvnitř kterých se často nacházejí místa, na která příslušníci dané civilizace pohlížejí jako na principiální zdroj své kultury. Za ústřední státy západní civilizace Huntington považuje Spojené státy, Francii s Německem a Velkou Británií jako dodatečné mocenské centrum. Pravoslavná civilizace má ústřední stát jen jeden, a to Rusko. Islámská civilizace ústřední stát postrádá. (Huntington, 2001, s. 153) Dále Huntington definuje osamocené, rozštěpené a rozpolcené země. (Huntington, 2001, s. 156)

Jednotlivé členské státy jsou uvnitř civilizací uspořádány do soustředných kruhů, v jejichž středu jsou ústřední státy, které hrají rozhodující roli ve světě rozděleném na sféry vlivu. Tyto státy obklopují členské státy dané civilizace podle míry vlastní identifikace s příslušnou kulturou a v nejvzdálenějších kruzích se pak nachází kulturně příbuzné menšiny v jiných státech. Takového **uspořádání uvnitř civilizací** je nejlépe patrné v západní, pravoslavné a čínské civilizaci. (Huntington, 2001, s. 179-180) „Vojenská bezpečnost ve světě stále více závisí ne na globální distribuci moci a velmocích, nýbrž na distribuci moci uvnitř každého světového regionu a na jednání ústředních států každé civilizace.“ (Huntington, 2001, s. 95)

Účastníky konfliktů na civilizačních zlomech lze rozdělit do tří skupin. Primárními účastníky jsou ti, kdo se přímo účastní bojů. Mohou to být státy, ale také místní skupiny. Do jejich sporu pak zasahují sekundární účastníci, kterými jsou státy blízké, spřízněné, s „*příbuzenským poměrem*“ k primárním stranám. Nakonec jsou s konfliktem spojeny terciární státy, které jsou od konfliktu vzdáleny, ale pojí je k němu civilizační blízkost. Terciárními státy jsou často ústřední státy civilizací.

Zájmy ostatních účastníků se liší od zájmů účastníků primárních. Obvykle podporují jednoho z primárních účastníků a obhajují svou podporu zapojováním se příbuzných zemí druhé strany do konfliktu. To se děje oboustranně, a to i pokud některý ze sekundárních a terciárních účastníků ve skutečnosti žádnou podporu svému spřízněnému státu neposkytuje. Mají ale zároveň zájem na **ukončení konfliktu** a zahájení vyjednávání, které by zamezilo rozšíření konfliktu na jejich území. (Huntington, 2001, s. 333)

Války na zlomových liniích civilizací nemají jen typické příčiny a aktéry, ale také **průběh**. Prochází fázemi intenzifikace, expanze, omezení, přerušení a vyřešení. K tomu poslednímu však dochází jen zřídka a pravděpodobnost obnovení konfliktu je vysoká. (Huntington, 2001, s. 323) Po vypuknutí války se nejdříve dostávají do popředí skupiny, které byly dříve

roztržité a neurčité, postupně získávají na síle a stupňuje se i násilí. Začne se rozdělovat na „my“ a „oni“ a uvnitř jednotlivých skupin roste soudržnost. Politici vůdci začnou klást větší důraz na věrnost národu a náboženství a vlastní civilizační identitu. Na obou stranách se posiluje nedůvěra a nenávist, obě strany zveličují prohřešky oponentů. Umírnění jsou postupně zatlačováni radikály a zpátky svůj význam získají až když jsou na obou stranách vysoké ztráty na životech i majetku a situace se dlouhodobě nezlepšuje. (Huntington, 2001, s. 324-325)

Jelikož Huntington vidí příčinu délky a intenzity konfliktů na civilizačních zlomech v příslušnosti k různým kulturám a náboženstvím, přirozeně vidí malou pravděpodobnost **zastavení** takových **konfliktů**, protože kultury a náboženství jsou nejen dlouhotrvající, ale také dlouhodobě příliš rozdílná a nekompatibilní. (Huntington, 2001, s. 355) V průběhu staletí se mohou vyvíjet důvody vzniku konfliktu a postupně vymizet. Nebo může konflikt skončit rychle a surově v případě, že jedna skupina zcela vyhladí druhou. (Huntington, 2001, s. 355) Nicméně přestože války jsou přerušované, konflikty podle Huntingtona ukončit nelze.

Huntington navrhuje, jak by se mělo postupovat při **řešení civilizačních konfliktů**. První podmínkou je vyčerpání primárních účastníků konfliktu. Bohužel většinou až v době obrovských ztrát a krveprolití se mohou dostat ke slovu umírnění, kteří jsou ochotní jednat. V tu chvíli (která je omezená na dobu, než radikálové znovu načerpají síly a lid se dostane přes prvotní šok z hrůz války) musí zasáhnout ostatní účastníci konfliktu. Vyjednávání komplikuje to, že mezi civilizacemi neexistuje žádná neutrální, která by mohla hrát roli zprostředkovatele. Přestože byli sekundární a terciární účastníci původní příčinou prohlubování a prodlužování konfliktu, jsou to právě oni, kdo mohou konflikt zastavit. Mají totiž na primární strany konfliktu vliv a je mezi nimi snadnější vzájemná komunikace a hledání řešení. Aby válka ustala, musí terciární země vyjednávat o obecných podmínkách pro zastavení bojů, používat metodu „cukru a biče“ směrem k sekundárním stranám, aby byly donuceny přijmout podmínky příměří. Sekundární strany pak musí ukončit svou podporu primárních stran a vyvinout tak tlak na primární strany, aby podmínky přijaly také. (Huntington, 2001, s. 360) *„Zda budou tyto konflikty ukončeny a zabrání-li se jejich eskalaci, to závisí předně na zájmech a krocích ústředních států hlavních světových civilizací. Civilizační války vyvěrají zespodu, mír se snáší shůry.“* (Huntington, 2001, s. 364)

Ve své úvaze o **budoucnosti civilizací** se Huntington věnuje nejprve západní civilizaci. Znovu upozorňuje na to, že její snaha být univerzální světovou civilizací je škodlivá a ohrožuje nejen stabilitu systému, ale i západní civilizaci samotnou, jelikož by jako upadající civilizace v případném konfliktu s některou vyzyvatelskou kulturou vůbec nemusela vyhrát. Neměla by

tedy zasahovat do záležitostí jiné civilizace a měla by se soustředit na větší politickou, ekonomickou i vojenskou integraci uvnitř svojí vlastní. Zároveň by ale měla omezovat růst vojenské síly islámských a čínských států. (Huntington, 2001, s. 381)

Jedna (podle Huntingtona nepravděpodobná) varianta budoucího uspořádání světa je vypuknutí globální mezicivilizační války. Ta by mohla nastat například v případě vyhocení situace v jihočínském moři po zásahu Spojených států. Aby k mezicivilizační válce nedošlo, měly by všechny státy dodržovat „*zásadu zdrženlivosti*“, tedy nezasahování do konfliktů jiných civilizací, a „*zásadu společného zprostředkování*“, tedy vzájemného vyjednávání všech ústředních států s cílem vyřešení konfliktů na civilizačních hranicích. Aby bylo možné efektivní vyjednávání, bylo by na místě reformovat instituce jako je OSN podle civilizačního klíče. (Huntington, 2001, s. 388)

Kulturní koexistence si žádá nahradit prosazování zdánlivě univerzalistických hodnot jedné kultury přijutím rozrůzněnosti a hledáním společného. Ke dvěma předchozím zásadám tedy Huntington přidává ještě třetí: „*zásadu spřízněnosti*“. Ta představuje snahu hledat a rozšiřovat ty hodnoty, instituce a zvyky, které národy různých civilizací sdílejí. To může nejen zmírnit napětí ve světě, ale také přispět k posílení civilizace (Huntington píše Civilizace) ve smyslu civilizovanosti, celkové vyspělosti. Tato civilizace bude čelit v budoucnu svému zániku a vítězství barbarismu a chaosu. Uvnitř ní mohou stát buď civilizace jedna proti druhé, nebo mohou stát bok po boku. Mohou tak buď dál být největší hrozbou pro **světový mír**, nebo se mohou stát naopak zárukou míru založeného na mezinárodním řádu civilizací. (Huntington, 2001, s. 393)

Pro podporu své teorie Huntington vyjmenovává a detailně popisuje konflikty a události, které se daly na základě civilizačního paradigmatu předpovídat, jako například rozpad SSSR a Jugoslávie, vzestup náboženského fundamentalismu, zápas o národní identitu v Rusku, Turecku nebo Mexiku, obchodní spory USA a Japonska nebo například snahy nezápadních zemí získat jaderné zbraně. (Huntington, 2001, s. 28-29) Důkazem uzavírání spojenečství podle civilizačního klíče jsou pak vznikající mezinárodní organizace a jejich funkčnost v případě, že jde o blízké země, a nefunkčnost v případě, že jde o organizace spojující státy z různých civilizací. (Huntington, 2001, s. 143-152) Dále rozebírá střety v Afghánistánu, Perském zálivu, Pákistánu, na Srí Lance, v Čečensku, v Arménii a Jugoslávii. (Huntington, 2001, s. 334-355)

1.3 Islám a Západ

Vztah muslimských a nemuslimských národů hodnotí Huntington jako „*hluboké nepřátelství, které doprovázejí krvavé konflikty*“. Muslimové mají údajně problémy s mírovým soužitím se sousedy na všech místech svých hranic s jinými civilizacemi. (Huntington, 2001, s. 308) Tato svá tvrzení podkládá statistikami z několika průzkumů z let 1992-1994. Huntington opakovaně prohlašuje, že hranice islámu jsou krvavé, a dodává, že stejný je i jeho vnitřek. V knize také reaguje na kritiku svého článku v časopise Foreign Affairs, kde právě označení hranic islámu jako krvavých vyvolalo největší vlnu nesouhlasu, slovy: „*Tento soud jsem vyslovil na základě přehledu mezicivilizačních konfliktů. Jeho platnost jasně dokazuje každá kvantitativní evidence z jakéhokoli nezáujatého zdroje.*“ (Huntington, 2001, s. 313)

Svým výrokem o krvavém vnitřku islámu Huntington poukazuje na militantní a násilnou povahu islámské civilizace. Jako důkaz uvádí další statistiky týkající se konfliktů na islámské hranici, ze kterých vyplývá, že se islámská civilizace uchyluje k násilí častěji než ostatní. (Huntington, 2001, s. 314)

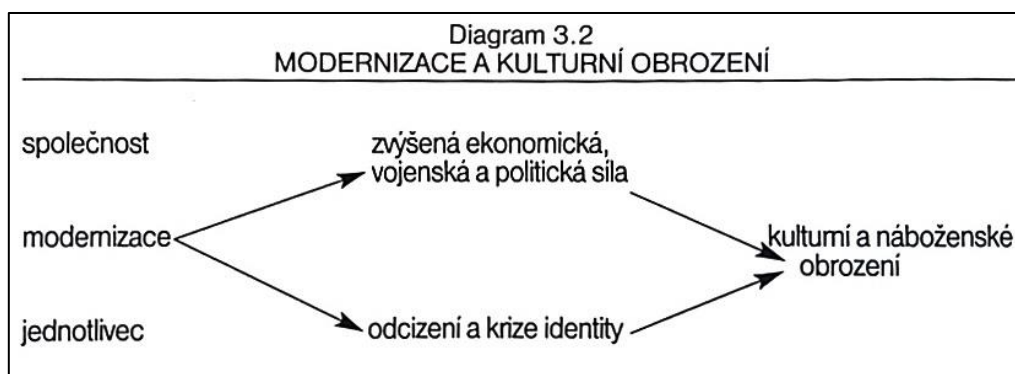
V 10. kapitole Huntington podrobněji vysvětluje, proč je právě **islámská civilizace** tou **nejkonfliktnější**. Jedním důvodem je historie vztahů s ostatními civilizacemi, která v sobě nese křivdy a touhu po odplatě, stejně jako ideu získání bývalé slávy. Dalším důvodem je změna populační rovnováhy. Ta vede k nestabilitě a nespokojenosti uvnitř země, která je už tak populačním růstem silně zatížena. To vede ke stěhování do jiných částí světa, kde naopak populace slábne. V důsledku dochází k tomu, že je větší interakcí mezi kulturami živen nacionalismus a uvědomění si vlastní identity, což může vést až k nárůstu extremismu a fundamentalismu.

Jednou z důležitých hodnot islámu je navíc čest a obecně vojenské ctnosti. S tím souvisí i princip války proti nevěřícím. (Huntington, 2001, s. 320) Problematická je podle Huntingtona také poloha islámské civilizace. Její expanze po souši vytvořila problematické hranice. Západní civilizace a její námořní expanze údajně zabránila tomu, aby západní národy žily v blízkosti nezápadních, protože si státy buď podrobila nebo byla naopak zcela zdecimována. Huntington se při vysvětlování existence krvavých hranic odkazuje také na „*nestravitelnost*“ islámské kultury. Na rozdíl od jiných civilizací má islámská civilizace problém vycházet s menšinami z jiných civilizací a stejně tak je pro ostatní civilizace soužití s muslimskými menšinami složitější než s jakýmkoli jinými. (Huntington, 2001, s. 320)

Huntington nesouhlasí s výrokem prezidenta Billa Clintona, že problémem není islám jako takový, ale islamističtí extremisté. Argumentuje historií vztahů islámské civilizace a civilizace západní, které charakterizuje jako bouřlivé a nepřátelské. (Huntington, 2001, s. 248) Jednou z příčin této rivality je také monoteistický a univerzalistický charakter obou náboženství, na kterých jsou tyto dvě civilizace postaveny. (Huntington, 2001, s. 250) Populační růst v islámských zemích, následné stěhování a růst nacionalismu na obou stranách v poslední době **vztah západních a islámských zemí** ještě zhoršuje. (Huntington, 2001, s. 133) Islámské země vnímají Západ jako arogantní, upadající, imperialistický a příliš materialistický. (Huntington, 2001, s. 254)

Náboženské obrození považuje Huntington za celosvětový fenomén, který je ale nejsilnější v rámci islámské komunity. (Huntington, 2001, s. 122) Islám je pro muslimy zdrojem identity, bezpečí a naděje a má být pro společnost také průvodcem moderním světem. Státy islámské civilizace totiž nepotřebují projít pozápadněním, aby mohla proběhnout modernizace, stejně jako modernizace sama o sobě nevede k pozápadnění. Modernizace zde naopak vyvolává kulturní obrození, jak ukazuje Obrázek 2: Kulturní obrození. Všechny země s populační

Obrázek 2: Kulturní obrození

Zdroj: HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001. v, 445 s. ISBN 80-86182-49-5.

většinou muslimů se staly v letech 1980-1995 více islámskými, a to kulturně, společensky i politicky. (Huntington, 2001, s. 123)

Relativní **zvýšení světového významu islámu** zapříčinila populační exploze v zemích islámské civilizace a pomalý populační růst v západních a pravoslavných zemích. (Huntington, 2001, s. 130-131) Dalším důsledkem populačního růstu je velké procento mladých lidí, které snižuje stabilitu země, zvyšuje pravděpodobnost převratů a demonstrací a způsobuje nárůst extremismu. Růst populace je tak jedním z hlavních faktorů u konfliktů, které na hranici islámského světa vznikají mezi muslimy a ostatními národy, z prostého důvodu, že větší populace potřebuje více zdrojů, a ty hledá i na cizím území. (Huntington, 2001, s. 133)

Přestože je ohledně vztahů civilizací Huntington většinou pesimistický a k islámské civilizaci je možná vůbec nejkritičtější, **budoucnost konfliktů** mezi islámskou civilizací a všemi ostatními vidí poměrně pozitivně. Předpovídá, že jako každé jiné obrození, ochabne někdy ve dvacátých nebo třicátých letech dvacátého prvního století i to islámské. V té době totiž ochabne demografický impulz, který dává tomuto hnutí sílu. Tím pádem se zmenší počet militantních fundamentalistů, válečníků a přistěhovalců a počet konfliktů klesne. „*Vztahy mezi islámem a západní civilizací sice nebudou blízké, ovšem rozhodně budou méně konfliktní a z poloválky se nejspíše stane válka studená, nebo dokonce studený mír.*“ (Huntington, 2001, s. 135)

Huntington několikrát zdůrazňuje, že **absence ústředního státu** muslimské civilizace způsobuje problémy. Nejen v souvislosti s obtížným ustavováním stabilního světového řádu (Huntington, 2001, s. 181), ale i uvnitř muslimské civilizace. (Huntington, 2001, s. 153), Státy islámské civilizace tak totiž postrádají někoho, kdo by mohl konflikty zmírňovat, rozhodovat v nich nebo zastupovat celou civilizaci ve vztahu k ostatním. (Huntington, 2001, s. 321)

Podle Huntingtona nemá islámská civilizace ústřední stát, protože zatím žádný ze států s převahou muslimského obyvatelstva nesplňuje všechny nutné podmínky. **Ústřední stát** musí mít „*ekonomické zdroje, vojenskou moc, organizační schopnosti, islámskou identitu a vůli postavit se politicky i nábožensky do čela celé komunity islámu*“. (Huntington, 2001, s. 207)

Dalším faktorem, který má vliv na uspořádání členských zemí islámské civilizace, je **struktura politické loajality** v této civilizaci. V kontrastu se Západní kulturou vnímají členové islámské civilizace jako nejsilnější příslušnost k nejzákladnějším strukturám, jako je rodina, klan a kmen. Vrstva národního státu, která je typická pro Západní kulturu, je zde nepodstatná, případně pocit národní identity zcela chybí. A ke kultuře, náboženství a říši, které tvoří nejobecnější rovinu, mají silný vztah, podobně jako k rodině. (Huntington, 2001, s. 203-204). Komplikace při vytváření struktury uvnitř islámské civilizace způsobuje také princip ummy, jakožto jednotného společenství všech muslimů. (Huntington, 2001, s. 206) Neexistence národní identity prostupuje celou historii islámské civilizace. Proto mají jednotlivé státy v arabském světě problémy s legitimitou. Jsou to „*nahodilé produkty evropského imperialismu*“ a jejich hranice často nerespektují hranice etnických skupin. Proto i po skončení druhé světové války docházelo ke konfliktům mezi islámskými skupinami, ale války mezi státy byly vzácné.

Absence ústředního státu však neznamená, že by byla islámská civilizace nejednotná. Její jednotu dokazuje například vznik Organizace států islámské konference (OIC), do které patří téměř všechny země s většinou muslimské populace nebo existence takových nevládní

organizace jako Světový muslimský kongres či Muslimská světová liga. (Huntington, 2001, s. 205)

Problém je v tom, že muslimské země si konkurují, a to i v boji o to, kdo by se měl stát ústředním státem. Proto také po založení OIC vznikla na popud Súdánu konkurenční Lidová arabská a islámská konference (PAIC). Kromě toho existují také rozsáhlé sítě neoficiálních islámských skupin. Pro islám je tedy typické to, že jeho příslušníci jsou si vysoce vědomi své příslušnosti k civilizaci. Navíc již dlouho touží po splynutí v jediný celek, kterým je umma. Postrádají však ústřední stát, který by dokázal sloučení národních států realizovat. Huntington pro tuto skutečnost používá spojení „*povědomí bez soudržnosti*“. (Huntington, 2001, s. 207)

2. Praktická část

V této části práce aplikuji teorii Střetu civilizací na případ války v Sýrii. K porovnání Huntingtonovy teorie se skutečností využívám jeho definice a kritéria, která byla uvedena v teoretické části této práce. Jejich vyhodnocení má ukázat, zda válka v Sýrii vykazuje prvky typické pro civilizační střet, jaké pozice mají jeho jednotliví účastníci, jak se vyvíjí a čím to může být způsobeno. Praktická část je rozdělena do tří podkapitol. První obsahuje základní informace o vývoji konfliktu včetně jeho historických příčin a o aktérech konfliktu. Druhá je věnována přímo jednotlivým charakteristikám civilizačních střetů a ve třetí části se pokouším výsledek aplikace vysvětlit.

Na začátku konfliktu v Sýrii proti sobě stály vládní síly na jedné straně a opoziční síly na straně druhé. Oba primární účastníci jsou z jedné civilizace a konflikt byl tedy pouze válkou mezi komunitami a nikoli střetem civilizací. A jako válka komunit podle Huntingtona neměla potenciál rozšířit se do ostatních zemí a přitáhnout další země. (Huntington, 2001, s. 307) Jenže k rozšíření války došlo, zapojují se do něj v současnosti různé civilizační celky, a tím pádem je možné ho jako civilizační střet vnímat a posuzovat, do jaké míry odpovídá Huntingtonově teorii.

2.1 Vývoj konfliktu v Sýrii

Za začátek konfliktu v Sýrii, který přerostl v občanskou válku a jeden z nejzávažnějších konfliktů mezinárodních vztahů (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2018), se obvykle považuje vypuknutí násilí v březnu roku 2011. Je ale zřejmé, že děti malující na zeď protivládní grafity a jejich následné zadržení, které vyvolalo protesty, není skutečnou příčinou války, ale pouze jejím spouštěčem. Za skutečnou příčinu považuji nestabilní politické prostředí.

Syrské obyvatelstvo se skládá ze sunnitské většiny, šiitů, křesťanů a kurdských menšin. Jednou ze skupin šiitů jsou Alawité, kteří tvoří přibližně 12 % obyvatel a patří do ní i rodina Asadů. Alawité žili na území Sýrie již v době Osmanské říše. Ve dvacátých letech dvacátého století zastávali často vysoké posty v syrské armádě. V roce 1963 se dostala k moci Socialistická strana arabské obrody (Arab Socialist Ba'ath Party) s podporou šiitských skupin, které získávaly vliv ve školství, armádě a vládě. S vládou Hafeze al-Asada během šedesátých let dvacátého století získali Alawité výrazně zvýhodněnou pozici. Tak se ustavila v Sýrii dynastická vláda rodiny Asadů i přesto, že je Sýrie převážně sunnitská.

Jakmile vypukly protesty, Asadův režim bral krizi jako boj o přežití Alawitské menšiny a tím pádem i moderní (relativně sekularistické) Sýrie. Také některé další menšiny Alawitský režim podporují, protože se bojí sunnitské islamistické vlády v případě pádu režimu Asada. Strach z toho, co by se stalo, kdyby režim padnul, ještě zhoršuje to, že Alawité často pracují v bezpečnostních složkách. Mají na svědomí násilí proti demonstrantům a opozici a mají tak jen malou naději na to, že by jim mohlo být odpuštěno, pokud prohrají. (Holliday, 2011, s. 9-10)

Od prvního březnového násilně potlačeného protestu se demonstrace a s nimi i násilí rychle rozšířily napříč regiony Sýrie. V květnu uvalily Spojené státy první sankce a v srpnu Obama požádal o odstoupení Asada. Postupně na Sýrii uvalily sankce také EU, Turecko a také členské státy Arabské ligy, které navíc zbavili Sýrii členství. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN namířené proti potlačování opozice byly vetovány Ruskem a Čínou, ale na Valném shromáždění s 90 % převahou prošlo podpoření plánu Arabské ligy ohledně sesazení Asada. Spojené státy, státy Arabské ligy a také Rady pro spolupráci arabských států v zálivu (GCC) během roku 2011 a 2012 odvolaly své velvyslance ze Sýrie. Syrský Chargé d'Affaires v Londýně v návaznosti na násilnosti páchané režimem sám odstoupil. *"Mr al-Ayoubi has told us that he is no longer willing to represent a regime that has committed such violent and oppressive acts against its own people."* (Loveday, 2012)

Mezitím z opozičních skupin vznikla Syrská národní rada (SNC, Syrian National Council) s cílem ukončit Asadovu vládu a vytvořit demokratický systém. Do čela ozbrojených opozičních sil v Sýrii se postavila Svobodná syrská armáda, která však neměla autoritu nad řadou menších oblastních ozbrojených sil. Islámský stát (IS, také známý jako ISIS/ISIL) napojený na Al-Quaidu vytvořil skupinu Fronta an-Nusrá (také známou jako Jabhat al-Nusra, Jabhat Fateh al-Sham nebo al-Qaeda v Sýrii).

V roce 2012 se násilí stupňovalo a vláda do útoků na opoziční cíle zapojila dělostřelectvo a letectvo. Rostl také extremismus a Fronta an-Nusrá se přihlásila téměř k 600 útokům. Místní ozbrojené skupiny obsazovaly jednotlivá území. SNC se stala spolu s dalšími politickými stranami opozice součástí Národní koalice sil revoluce a syrské opozice (SOC, známé také jako Syrská opoziční koalice). V syrském referendu 90 % hlasujících podpořilo změny ústavy, které by umožnily vznik multipartijního systému. Státy mezinárodního společenství se snažily o uklidnění situace, poskytování humanitární pomoci a vyřešení konfliktu mírovou cestou. Prezident Obama označil použití chemických zbraní jako red-line. V listopadu 2012 vypálil Izrael varovné výstřely směrem na Sýrii.

V roce 2013 obsadily opoziční síly nejprve město Raqqah a poté několik dalších oblastí na severovýchodě země. Asadova vláda však získala vojenskou a technickou podporu z Íránu a od libanonského Hizballáhu (Hezbollah). Spojené státy, Turecko a některé země EU a GCC zvýšily svou podporu opozice. Situaci se znovu dramaticky zhoršila, když došlo k několika útokům s použitím chemických zbraní. Prezident Obama zažádal v Kongresu o svolení k užití vojenské síly v Sýrii. Rusko však vyjednalo nezasahování USA v Sýrii výměnou za to, že Asad zničí veškeré chemické zbraně a zařízení na jejich výrobu.

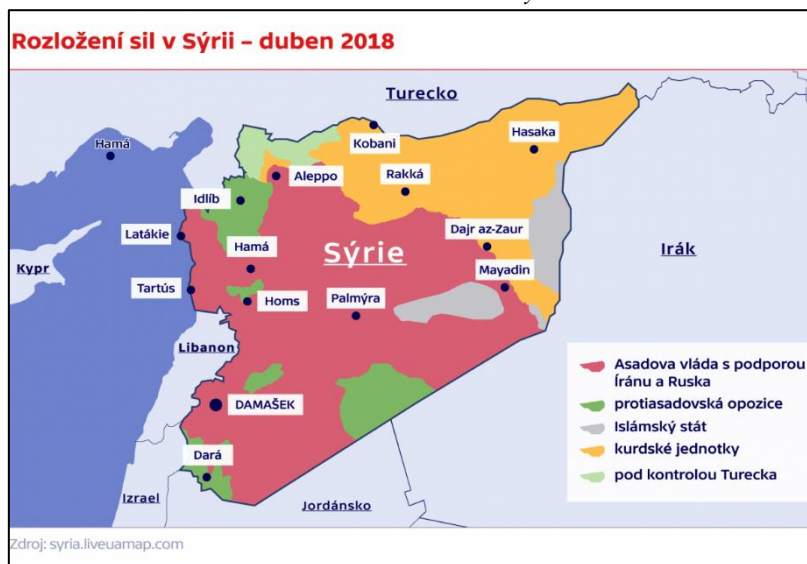
Rok 2014 znamenal významný úspěch ISIS. V lednu se ho zřekla Al-Qaida, která nesouhlasila s jeho požadavkem, aby Fronta an-Nusrá uznala jeho vedoucí pozici. Fronta an-Nusrá a další opoziční síly vytlačily ISIS ze severozápadu země, ISIS ale v průběhu roku obsadil rozlehlá území ve střední a severovýchodní části Sýrie. Tuto oblast v Sýrii a navazující oblast Iráku ovládanou ISIS později prohlásil za chalífát. Spojené státy na straně opozice nasadily letectvo proti jednotkám ISIS v sousedním Iráku a později i Sýrii. V boji proti ISIS začaly Spojené státy spolupracovat s kurdskými Lidovými obrannými jednotkami (YPG), které se staly jejich významným partnerem. V Ženevě se konala mírová jednání, ale výsledky byly minimální. V prvních volbách od vypuknutí občanské války byl znovuzvolen Asad, s údajným ziskem 88,7 % hlasů.

Na straně Asada se v roce 2015 do války vojensky zapojilo Rusko, které vyslalo své ozbrojené síly proti ISIS. Vládní síly přicházely o území ve prospěch opozičních sil, Islámského státu a Kurdů. Podpora ze strany Spojených států se změnila z přímých zásahů na výcvik a zajištění místní armády schopné postavit se Asadovi, ochranu území ovládaného opozicí a prosazování podmínek pro vyjednání míru.

V roce 2016 sice došlo k několika dočasným příměřím, ta ale byla porušena a jednotlivé strany se obviňovaly, která z nich to byla. Byl také zasažen konvoj Červeného kříže, za což nikdo nepřevzal zodpovědnost. Rusko se mělo po úspěšném boji proti jednotkám ISIS stáhnout, to se ale nestalo. Diplomatické snahy koordinovat ruské a americké zásahy byly neúspěšné. Spojené státy po boku Kurdů dosáhli několika vítězství v boji proti ISIS, jejich operace na hranicích země ale vyvolaly reakci Turecka. To vyslalo své jednotky, aby neutralizovaly hrozbu, kterou pro něj představuje jak ISIS, tak Kurdové. Mezitím syrské a ruské síly s podporou Hizballáhu, zahraničních šíitských bojovníků a Íránských jednotek začaly bombardovat rebely ovládané Aleppo, které následně obsadili. Turecko, Rusko a OSN vyjednaly klid zbraní, aby mohlo být evakuováno obyvatelstvo, ten byl však prolomen za méně než 24 hodin.

V roce 2017 došlo k dalšímu útoku s použitím chemických zbraní a v reakci na to USA udeřilo na vládní leteckou základnu, odkud byl útok proveden. ISIS ztrácel další území, včetně města Raqqa. V roce 2018 boje pokračují především v oblasti východní Ghouty i přes pokračující snahy angažovaných zemí konflikt ukončit nebo alespoň pozastavit. (CNN, 2018, Blanchard, 2017, s. 36-39) Současný stav v Sýrii znázorňuje Obrázek 3: Rozložení sil v Sýrii.

Obrázek 3: Rozložení sil v Sýrii

Zdroj: CT24. Rozpor mezi spojenci. 2018. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2451376-rozpor-mezi-spojenci-trump-chce-brzy-odejit-ze-syrie-macron-tvrdi-ze-tomu-zabranil#&gid=1&pid=1>.

Jako dominantní zahraniční aktér války v Sýrii vystupuje USA. Podle Congressional Research Service syrský konflikt zůstává významnou strategickou výzvou pro Spojené státy. USA vůči Sýrii kladly posledních několik let nejvyšší důraz na protiteroristické operace vedené proti Islámskému státu, ale také zajišťovaly pomoc opozičním skupinám, podporu diplomatických snah dosáhnout shody a uklidnění občanské války a poskytovaly humanitární pomoc v Sýrii a sousedních zemích. Kampaň proti ISIS je založena na spolupráci s místními partnery, skrze širší strategii USA zahájenou Obamovou vládou a navázanou modifikacemi Trumpovy vlády. Spojené státy opakovaně prosazují politickou cestu k dosažení shody mezi vládou syrského prezidenta Bashara al Asada a opozičními silami, prostřednictvím vyjednávání na půdě OSN v Ženevě. (Blanchard, 2018)

Ještě v lednu 2018 se USA podle Congressional Research Service v nové fázi konfliktu chce soustředit na deeskalaci násilí v Sýrii prostřednictvím klidu zbraní a deeskalačních zón. A že: „V budoucnu mohou ‚policymakers‘ zvažovat otázky účelu, rozsahu a trvání vojenské přítomnosti USA v Sýrii.“ (Blanchard, 2018) Nicméně v dubnu znovu vojensky zasáhly v reakci na podezření Asada z dalšího použití chemických zbraní. (Al Jazeera, 2018) Americký prezident Trump tvrdí, že jeho cíl brzy stáhnout americká vojska ze Sýrie stále platí, to ale

zpochybňuje francouzský prezident Macron. (ČT24, 2018) Situace se rychle mění a prostředí Sýrie je vysoce nebezpečné, a proto jsou možnosti získání věrohodných aktuálních informací pro veřejnost omezené.

2.2 Sýrie jako místo střetu civilizací

V této kapitole rozebírám konflikt v Sýrii z pohledu Huntingtonovy teorie a zjišťuji, jakou roli hrají civilizace, náboženství a kultury, do jakých skupin se dají zařadit jednotliví účastníci konfliktu, jaké jsou jejich vztahy a také které typické znaky pro střet civilizací odpovídají situaci v Sýrii a kde naopak teorie neposkytuje vhodné vysvětlení.

2.2.1 Civilizace, náboženství a identita

Huntingtonův model rozděluje svět do 7-8 hlavních civilizací. Kromě těchto hlavních hovoří také o některých dalších, které sice jsou samostatnými civilizacemi, ale nepokládá je za tak důležité. Takovými kulturami jsou například buddhistická a židovská. (Huntington, 2001, s. 41) Sýrie podle tohoto modelu patří mezi státy islámské civilizace. (Huntington, 2001, s. 450⁶) Příslušníky islámské civilizace jsou i všichni vnitřní aktéři tohoto konfliktu. Vláda, opozice, Kurdové i ISIS vyznávají islám, a právě náboženství je pro vnímání civilizační příslušnosti podle Huntingtona nejdůležitější. Kultura v sobě zahrnuje mnoho různých hodnot; „ze všech prvků objektivně definujících civilizaci je však nejdůležitější náboženství.“ (Huntington, 2001, s. 33) A jelikož má náboženství tak významné postavení uvnitř jednotlivých civilizací, je důležité i v určování jejich hranic. „Lze říci, že do značné míry jsou hlavní světové civilizace totožné s největšími světovými náboženstvími.“ (Huntington, 2001, s. 34) Význam náboženství navíc po konci studené války roste a dochází k jeho oživení a k postupné desekularizaci. Původcem tohoto trendu jsou modernita a globalizace, kvůli kterým lidé ztrácejí ukotvení a snaží se najít nový způsob, jak uchopit vlastní identitu. Chtějí v moderním, globálním a neosobním světě někam patřit. (Huntington, 2001, s. 105) Tato touha může hrát v konfliktu roli při náboru do ISIS i ostatních skupin. Samotné náboženství může být významným důvodem k zapojení zahraničních aktérů.

Podle Huntingtonovy teorie jsou to právě civilizace, které rozhodují o vzniku spojení i konfliktů. (Huntington, 2001, s. 25) Po konci studené války totiž právě příslušnost k civilizaci nahrazuje původní členění podle mocenské rovnováhy, přiklání k velmocím nebo sdružování podle ideologií. (Huntington, 2001, s. 140-142) Příslušnost k civilizaci navíc na rozdíl od

⁶ Mapa 1.3, zadní předsádka knihy

příslušnosti k jiným skupinám nelze jednoduše měnit a nelze ani zůstat neangažovaným. „Otázku ‚na čí straně jste?‘ vystřídal otázka mnohem zásadnější – totiž ‚kdo jste?‘ Na ni musí odpovědět všechny státy.“ (Huntington, 2001, s. 140) Právě tento prvek může mít i v případě Sýrie za následek vleklou a rozšiřování konfliktu a neschopnost usmířit znepřátelené strany.

V části věnované vztahům civilizací Huntington uvažuje o možnosti spojení islámské a čínské civilizace, nikoli kvůli kulturní blízkosti, ale kvůli společnému nepřítelství k Západu. (Huntington, 2001, s. 287) Tímto by se dalo vysvětlit hlasování Číny v rámci OSN po boku Ruska proti západním státům, ale důvody mohou být i jiné. Například stejně jako v případě Ruska snaha podpořit tradiční autoritářský režim v zájmu fungování a přetrvání svého vlastního.

Huntington ještě dodává, že k lidem z jiných civilizací se chováme odlišně kvůli pocitu vlastní nadřazenosti, strachu a nedůvěry, kvůli špatné komunikaci a nedostatečnému pochopení. (Huntington, 2001, s. 144) Potvrzení těchto slov můžeme v případě války v Sýrii najít především v představě ISIS o vlastní nadřazenosti (Lister, 2014, Whitaker, 2014, Kerr, 2016) a strategii vyvolávání strachu. S nedostatečným pochopením a špatnou komunikací se však můžeme setkat i u ostatních účastníků. A to jak mezi zahraničními a primárními aktéry, tak mezi zahraničními aktéry navzájem. Nejaktuálnějším důkazem špatné komunikace a také porušení Huntingtonovy zásady zprostředkování je zásah USA, Velké Británie a Francie. (Al Jazeera, 2018) Na nedorozumění a klišé používaná v médiích upozorňuje také Kropáček. Boj proti terorismu se často vykládá jako ochrana západních hodnot. Na to Kropáček reaguje: „Nikoli, přesněji: jde o obranu hodnot všech slušných lidí všech náboženských tradic.“ (Kropáček, 2002, s. 117)

2.2.2 Islámská civilizace

Při popisu islámské civilizace Huntington nejdříve vysvětluje, proč jsou právě hranice této kultury tak nebezpečné a vztahy s ostatními kulturami (především Západem) tak nepřátelské. Vychází při tom z historie konfliktů mezi těmito kulturami a také z některých důležitých principů islámu, jako je čest, sláva, spravedlivá pomsta a válka proti nevěřícím. Huntington tvrdí, že Korán obsahuje jen málo zákazů násilí a pojem nenásilí v něm i v muslimské praxi chybí úplně. (Huntington, 2001, s. 320) To je ale poněkud přehnané.

Luboš Kropáček se zabývá dějinami a kulturou islámského světa a ve své knize „*Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*“ reaguje mj. na tyto Huntingtonovy výroky. V dějinách islámsko-západních vztahů lze najít i pozitiva, jako je předávání vědeckých

poznatků a technických vymožeností, předávaných nikoli násilím, ale díky obchodu a kulturní prestiži. (Kropáček, 2002, s. 27, 39)

Také Huntingtonův výrok o Koránu a násilí je poněkud zkreslený. Téměř všechny části Koránu otevírá „basmala“, která vyzývá k milosrdenství a slitování. (Kropáček, 2002, s. 98) K nenásilí vyzývá také příkaz, aby ten, kdo zabije člověka „*byl souzen, jako by zabil lidstvo veškeré.*“ (Korán 5:32 v Kropáček, 2002, s. 109) K závěru, že považovat islámské kultury za militantní dochází ve své studii „*Is Islam More Conflict Prone than Other Religions?*“ také Fox (viz s. 13-14). (Fox, 2000, s. 15)

Důležitým prvkem ve válce v Sýrii je i struktura politické loajality, kterou Huntington považuje za jeden ze zdrojů krvavosti hranic islámské civilizace. Role národního státu je nepodstatná, a naopak ke kultuře, náboženství a říši, které tvoří nejobecnější rovinu, mají příslušníci islámské civilizace silný vztah, podobně jako k rodině. (Huntington, 2001, s. 203-204)

Problematické je také to, že umma⁷ předpokládá nelegitimitu národního státu, ale zároveň právě národní státy jsou tím, co může země islámské civilizace sjednotit a ummu vytvořit. (Huntington, 2001, s. 206) A právě vytvoření chalífátu a sjednocení ummy pod jeho autoritou je cílem ISIS. Také kurdská menšina je důkazem o významu etnických skupin na úkor států. Hofstede ve své knize uvádí kurdskou menšinu v Sýrii jako jeden z důkazů toho, že globalizace nevede pouze ke sbližování, ale v některých případech i k oddalování. Říká, že důvodem může být i to, že systém národů je poměrně nový, z poloviny dvacátého století. Působí zde integrační síly, ale zároveň „*přetrvávají tendence národnostních, jazykových a náboženských skupin prosazovat uznání jejich vlastní identity a někdy dokonce národní nezávislosti.*“ (Hofstede, 2007, s. 25)

Eyal Zisser v článku „*Who's afraid of Syrian Nationalism? National and State Identity in Syria*“ z roku 2006 podrobně rozebírá situaci v Sýrii na přelomu tisíciletí včetně historických souvislostí. Jeho studie dokazuje, že i pro Sýrii platí, že příslušnost k státu není tak důležitá jako ostatní vrstvy identity. Dochází k závěru, že syrská státní identita zatím nepřevážila původní arabskou a syrskou identitu, ale určitým způsobem s ní koexistuje. Budoucí ukotvení státní identity závisí na tom, zda se syrský stát přežije a zůstane stabilní. (Zisser, 2006, s. 196)

⁷ Umma nebo také „islámská obec“ je „politicko-náboženské společenství, kde hlavním sjednocujícím prvkem je právě islámské náboženství a islámská soudržnost“. (Lehmannová, 2010, s. 174) Je nejvyšší rovinou islámského sociokulturního systému a představuje politickou, náboženskou a právní jednotu. (Lehmannová, 2010, s. 188)

2.2.3 Války komunit a civilizací

V části věnované porovnání válek komunit a civilizací vyjmenovává Huntington nejdříve vlastnosti společné pro oba druhy konfliktů. První vlastností je neustálé **obnovování konfliktu** a **vleklost**, způsobená mimo jiné obtížným hledáním kompromisu. (Huntington, 2001, s. 306) Válka v Sýrii trvá již 7 let, a přestože proběhlo několik pokusů boje přerušit, klid zbraní nikdy netrval dlouho a boje začaly nanovo. S délkou konfliktu a jeho vleklostí souvisí také **vysoký počet uprchlíků a obětí**. (Huntington, 2001, s. 306) V Sýrii od roku 2011 do roku 2017 zahynulo více než 400 000 lidí (Syrian Observatory for Human Rights, 2017), 6 milionů bylo vnitřně přesídleno a 5 milionů emigrovalo (Human Rights Watch, 2018).

Kompromis mezi opozicí a Asadovým režimem se dá najít skutečně těžko, mimo jiné i kvůli postavení Alawitů, kteří se bojí jakkoli ustoupit, protože nevěří, že by jim mohlo být odpuštěno. Asad sice několikrát vyjadřoval vůli násilí zastavit, zároveň však přímo řekl, že neodstoupí a dá se očekávat, že bude bojovat do úplného konce. (CNN Library, 2018, Holliday, 2011, s. 10). Situaci komplikují také Kurdové na severu země, kteří usilují o nezávislost. I o přítomnosti právě takovýchto skupin v civilizačních konfliktech Huntington hovoří. (Huntington, 2001, s. 305)

Další vlastností je **ideologická rozpolcenost**. (Huntington, 2001, s. 307) Tou je v tomto konfliktu neusmířitelný nesoulad mezi snahou opozice nahradit Asadův režim svým vlastním (buďto multipartijním systémem v případě SOC nebo chalífátem v případě ISIS) a snahou Asada zachovat tradiční autoritářský režim.

Prvkem, který je typický pro střety civilizací, ale nikoli pro střety komunit je to, že jejich účastníci vyznávají **různá náboženství**. Jelikož je náboženství základní hodnotou civilizací, mají právě rozdílná náboženství za následek to, jak komplikované, dlouhotrvající a rozšiřující se civilizační konflikty jsou. A právě díky tomu u válek komunit rozšíření nehrozí, protože spřízněné země nemají důvod do konfliktu zasahovat, pokud nejsou přímo ohroženy jejich zájmy. (Huntington, 2001, s. 307)

Přímé ohrožení zájmů se dá v průběhu konfliktu identifikovat v případě Turecka, které má problémy s Kurdy na svých hranicích a jejich úspěch v Sýrii pro něj tedy představuje hrozbu. U ostatních zemí se však takovéto přímé ohrožení najít nedá. Pro jejich zapojení do konfliktu existuje několik možných vysvětlení.

Zapojení Spojených států by se dalo vysvětlit tím, že ústřední hodnotou Západu není náboženství, jak tvrdí Huntington (Huntington, 2001, s. 68), ale demokracie a pluralismus.

Největší význam náboženství v rámci západní civilizace zpochybňují i někteří Huntingtonovi kritici. (Mendel, 2002, s. 34-36, Krejčí, 2002, s. 70) Kissinger ve své knize „*Uspořádání světa*“ mluví v souvislosti s bojem Západu za demokracii i přímo v souvislosti se Sýrií: „*V americké veřejné diskusi bylo povstání proti Bašáru al-Asadovi líčeno jako analogické se svržením Husního Mubáraka a vydáváno za zápas o demokracii.*“ (Kissinger, 2016, s. 136) Pokud je ústřední hodnotou Západu demokracie, je připojení se USA na stranu opozice pochopitelné a všechny země toužící po zavedení demokracie se stávají obdobou jim „*blízkého státu*“. Fukuyama také hovoří o zájmu Spojených států na ochraně demokracie a jejím rozšiřování, do velké míry ho podporuje a tvrdí, že tento společný zájem demokratických společností vyplývá z jejich touze po míru. (Fukuyama, 2002, s. 269)

Podporování Asada ze strany Hizballáhu, zahraničních šíitských bojovníků a Íránu se dá naopak vysvětlit, pokud člověk uzná vliv náboženství na vytváření aliancí, ale nezůstane jako Huntington pouze na úrovni islámu jako jednoho společného náboženství a uvědomí si rozdělení muslimů na šíity a sunnity. Takové rozdělení totiž přesně kopíruje rozdělení arabských států na straně Asada (libanonský Hizballáh, Írán, Irák, a šíitské skupiny ze zbytku světa) (PressTV, 2015) a na straně opozice (státy Arabské ligy s převahou sunnitů). Že se do místního konfliktu v Sýrii zapojily i další muslimské státy, vysvětluje i to, že jde právě o země islámské civilizace. Pro ty totiž není důležitý koncept států, ale civilizační identita je zásadní, a „blízké země“ jsou tedy ještě bližší a trpí silnějším „syndromem spřízněných zemí“ než v případě, že by se konflikt odehrával uvnitř jakékoli jiné civilizace. (Huntington, 2001, s. 325) O vnímání identity podobně hovoří také Kropáček a vysvětluje, že pro mnohé muslimy „*představuje islám skutečně velice podstatnou část vědomí o vlastní identitě*“. U jiných je ještě důležitější identita národní, kmenová nebo rodová. (Kropáček, 2002, s. 119)

2.2.4 Základní otázky střetů

Huntington vyjmenovává, o jaké otázky se v konfliktech jedná: 1. relativní vliv ve světě, 2. relativní vojenská moc, 3. ekonomická moc a blahobyt, 4. ochrana příslušníků vlastní civilizace ve světě, případně zbavování se příslušníků ostatních civilizací na vlastním území, 5. obrana vlastní kultury a hodnot proti hodnotám vnucovaným cizí civilizací, 6. obrana a rozšiřování území. Některé mohly hrát roli už od úplného počátku, většinu ale lze najít až v pozdějších fázích konfliktu v Sýrii, kdy se stal mezinárodní záležitostí.

O **relativní vliv** a vojenskou moc ve světě sice nešlo opozici, ani Asadovi, ale u ostatních stran už je taková motivace možná. Cílem ISIS bylo vytvořit chalífát a čím větší území by zaujímal, tím spokojenější by ISIS byl. I zásah Spojených států a ostatních zemí západní civilizace může

vyjadřovat jejich snahu udržet si svou vojenskou převahu a své výsadní postavení, před čím ostatně Huntington ve své práci varoval. (Huntington, 2001, s. 217) Stejnou otázkou se mohou zabývat i zapojené arabské státy, které mohou podporou vítězné strany získat větší vliv a lepší postavení uvnitř islámské civilizace. To může ještě umocňovat jejich konkurence a stále neobsazená pozice ústředního státu. Že se do konfliktu zapojilo na straně Asada Rusko může vysvětlovat jednak snaha podpořit autoritářský režim, jelikož podobný je v Rusku (The Economist Intelligence Unit, 2017), nebo také snaha postavit se proti Spojeným státům a udržet tak v mezinárodním prostředí rovnováhu. I o významu rovnováhy se ve své knize Huntington zmiňuje.

Ekonomická moc a blahobyť je otázka, která se dá najít snad v kterémkoli konfliktu vůbec. Zajišťování blahobyť (a ochrany) je základním účelem státu (Smolík, 2014, s. 60) a ekonomická moc s ním přímo souvisí. Obrana a rozšiřování území se týká především konfliktů s ISIS a s Kurdskou menšinou na severu.

Také **ochrana příslušníků vlastní civilizace, kultury a hodnot** je pro konflikt důležitá. V případě Spojených států jde o snahu ochraňovat demokracii, jako jednu z nejdůležitějších hodnot své civilizace a v případě islámských zemí o ochranu muslimů a jejich víry.

U střetů civilizací je podle Huntingtona zcela zásadní **otázka identity** a příslušnosti k různým civilizacím. (Huntington, 2001, s. 305) Ta se ale v konfliktu hledá složitě. Konflikt nevznikl kvůli tomu, která civilizace bude ovládat syrské území a obyvatelstvo, jak by tomu mělo u civilizačních konfliktů být, a to ani pokud vezmeme v potaz šíity a sunnity jako dvě civilizace. Ústředním motivem konfliktu je boj opozičních stran proti autoritářskému režimu. Boj o identitu by mohl být základní otázkou v případě ISIS. Jejich cíl založit chalífát totiž může reprezentovat snahu ochránit jedinou, pravou islámskou identitu, kterou ostatní strany nemají nebo se od ní odchýlily a staly se tak jejich nepřáteli.

2.2.5 Aktéři

Aktéry zapojené do konfliktu v Sýrii lze rozdělit podle Huntingtonova členění na primární, sekundární a terciární účastníky. **Primárními účastníky** jsou skupiny přímo se účastnící bojů: ozbrojené vládní složky, opoziční síly, ISIS a Kurdové. **Sekundárními účastníky** jsou blízké země a skupiny: Irák, Turecko, Libanon, Jordánsko. (Middle East Institute, 2018)

Za sekundární účastníky lze považovat také Saudskou Arábii a Irán, případně je možné je zařadit mezi státy terciární. Obě tyto země jsou podle Huntingtona potenciálními adepty na pozici ústředního státu islámské civilizace. Saudská Arábie je podle něj v otázce bezpečnosti

závislá na Západu a také má na takovou pozici nedostatečnou populaci. (Huntington, 2001, s. 208) V roce 1996 měla přes 19 milionů obyvatel a v roce 2016 přesáhla 32 milionů (Světová banka, 2017). Přestože se populací jednotlivým ústředním státům ostatních civilizací zatím nevyrovná, v rámci sunnitského islámu se v současnosti považuje za lídra islámské kultury. V rámci šíitského islámu je pak nejsilnějším státem Írán. (Lehmannová, 2010, s. 201) Huntington o pozici Íránu jako ústředního státu pochybuje právě z důvodu, že je šíitský a šíité tvoří pouze 10 % muslimů. „*Navíc perština jako jazyk islámu značně zaostává za arabštinou a vztahy mezi Araby a Peršany mají historicky nepřátelský ráz.*“ (Huntington, 2001, s. 208)

Terciárními účastníky střetů civilizací jsou obvykle ústřední státy civilizací. Za ústřední státy západní civilizace Huntington považuje Spojené státy, Francii s Německem a Velkou Británií jako dodatečné mocenské centrum (Huntington, 2001, s. 153) a právě tyto státy se v rámci západní civilizace do konfliktu zapojují nejaktivněji. Výrazně se angažuje také Rusko, které je ústředním státem pravoslavné civilizace. Dále jsou terciárními účastníky státy GCC (kromě Saúdské Arábie také Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty, Bahrajn a Omán) a zahraniční šíitské a islamistické skupiny.

Zapojení dalších zemí do konfliktu na podporu jedné strany je podle Huntingtona často obhajováno účastí jiných zemí na druhé straně. (Huntington, 2001, s. 333) V případě konfliktu v Sýrii ale byl obhajobou zásahu nejčastěji boj proti terorismu nebo nutnost reakce na násilí a použití chemických zbraní. Na druhou stranu platí Huntingtonův výrok, že se sekundární a terciární snaží zahájit vyjednávání podmínek míru, zamezení rozšíření (nejpatrněji u Turecka) a ukončení konfliktu. (Huntington, 2001, s. 333)

Specifickým aktérem konfliktu je Turecko, které je podle Huntingtona rozpolcenou zemí, jelikož stojí na pomezí západní a islámské kultury. (Huntington, 2001, s. 163-170) Nicméně současný vývoj naznačuje, že se Turecko od západní kultury vzdaluje, především omezování demokracie a svobody, které jsou základními hodnotami západu. (Gall, 2018) Svědčí o tom také zastavení vyjednávání o vstupu do EU. (BBC, 2018) Hlavním důvodem zapojení se do konfliktu je pravděpodobně zamezení rozšíření války na vlastní území, které hrozí především ze strany Kurdské menšiny v obou státech.

2.2.6 Dynamika a ukončení konfliktu

Války na zlomových liniích civilizací prochází opakujícími se **fázemi intenzifikace, expanze, omezení a přerušení** (zřídka kdy definitivního). (Huntington, 2001, s. 323) K eskalaci konfliktu, snahám o přerušení, deeskalaci a následnému oživení dochází i v Sýrii. To nemusí

být důkaz, že jde o střet civilizací, jelikož takovéto fáze jsou obecnou dynamikou konfliktů. (Waisová, 2005, s. 3)

Konflikt v Sýrii ale dobře odpovídá i Huntingtonovu popisu vypuknutí války, kdy se dostávají do popředí původně roztržité a neurčité skupiny, které se následně začnou rozdělovat na „*my*“ a „*oni*“ a uvnitř nich roste soudržnost. (Huntington, 2001, s. 323) To je nejpatrnější na Národní koalici sil revoluce a syrské opozice (zkráceně Syrské národní opozici), která zastřešuje jednotlivé skupiny opozice. Rozdělení na „*my*“ a „*oni*“ je také vidět u vztahu ISIS a všech ostatních stran. Jinak zneprátelená opozice, vládní síly nebo třeba Rusko a USA najednou ve vztahu k ISIS vystupují jako jedno společné „*my*“ proti teroristické organizaci zastupující společné „*oni*“ a naopak. Zisku velkého území ze strany ISIS a jeho následná ztráta na úkor umírněnější opozice také odpovídá Huntingtonovu tvrzení, že umírnění jsou nejdříve zatlačováni radikály, ale jak se stupňuje násilí a délka konfliktu, získávají znovu svůj vliv. (Huntington, 2001, s. 324-325)

Huntington považuje ukončení mezicivilizačních konfliktů za nepravděpodobné z toho důvodu, že většinou nelze najít **kompromisní řešení**. To dokazuje tím, že nelze postavit budovu, která by byla napůl kostelem a napůl mešitou, stejně jako nelze povolit nošení muslimského oděvu každý druhý den. (Huntington, 2001, s. 145) Toto tvrzení mi přijde přehnané a zavádějící. Přestože opravdu většina mešit slouží pouze muslimům a kostely nemuslimům, v mnoha městech světa vedle sebe dlouhodobě existují jak kostely, tak mešity, což do jisté míry kompromisem je a svědčí to o možnosti soužití věřících obou skupin. Stejně tak je absurdní představa nosit náboženský oděv každý druhý den, ale v současnosti je běžné, že je jeho nošení částečně omezeno, nikoli časově, ale například místně nebo pro určitá povolání (úředníci, učitelé, vojáci). (Welt, 2017)

Přestože by podle Huntingtona bylo lepší, kdyby žádné terciární ani sekundární strany do konfliktu nevstupovaly a dodržovaly „*zásadu zdrženlivosti*“, jsou to ony, kdo může situaci uklidnit. Musí vyjednávat o podmínkách **zastavení bojů** a motivovat všechny, kdo se konfliktu přímo účastní, aby uzavřeli příměří. (Huntington, 2001, s. 360) O to se několikrát snažili téměř všichni zahraniční aktéři, a to jak na straně opozice (USA, OSN, GCC, EU), tak na straně vlády (především Rusko). Bohužel zatím neúspěšně. Ani společná jednání na půdě OSN, která ctí Huntingtonem vyžadovanou „*zásadu společného zprostředkování*“ nebyla úspěšná. Zbývá „*zásada správnosti*“ spočívající ve snaze soustředit se na společné hodnoty namísto rozdílů. „*Lidé všech civilizací by měli hledat a rozšiřovat právě ty hodnoty, instituce a zvyky, které mají společné s národy ostatních civilizací.*“ (Huntington, 2001, s. 391) Nešťastné je, že tato zásada

má sice vysoký potenciál zabránit vzniku dalších civilizačních střetů, ale na zastavení válek bohužel pravděpodobně nestačí.

2.3 Střet civilizací?

Přestože válka v Sýrii začala jako pouhá válka komunit jedné civilizace, současná situace v mnoha aspektech odpovídá Huntingtonově charakteristice civilizačního střetu. Nejde v ní sice o civilizační identitu jako takovou, ale téměř veškeré ostatní otázky řešené v civilizačních válkách v ní hrají roli. Civilizačním střetem bychom ji mohli nazvat už z důvodu, že se do ní přímo i nepřímo zapojují státy několika civilizací: islámské, západní, ortodoxní a čínské.

To, že konflikt v Sýrii nevznikl kvůli otázce identity, můžeme vysvětlit také s využitím názorů některých Huntingtonových kritiků. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, někteří z nich považují jeho důraz na civilizační rozdíly jako příčiny sporů za přehnaný. Říkají, že sice mohou být důležitým prvkem v průběhu konfliktu, ale jako spouštěč nestačí. Pokud tento jejich názor přijmeme, můžeme se soustředit pouze na ostatní fáze a charakteristiky konfliktu.

To, že délka, intenzita, dynamika konfliktu i zapojení aktérů na obou stranách odpovídá tomu, jak tomu je podle Huntingtona u civilizačních střetů, se ale dá vysvětlit tím, že všechny tyto aspekty splňuje naprostá většina jakýchkoli mezinárodních konfliktů. Tím, co neseď na teorii zůstane vnímání identity a primární účastníci z více civilizací, což by se dalo pochopit jako důkaz, že válka v Sýrii střetem civilizací zkrátka není.

Existuje ale i třetí možnost, jak se dá pochopit charakter konfliktu v Sýrii včetně svého vzniku. Stačí připustit důležitost náboženství a rozdělení muslimů na šíity a sunnity. Huntington sice ve své teorii počítá pouze se 7 nebo 8 hlavními civilizacemi, ale zmiňuje i další, které jen nemají tak významný vliv na světový řád. Takovou civilizací je například židovská kultura. A pokud je možné považovat za tři různé kultury židovskou, západní a pravoslavnou, mělo by být možné vnímat jako samostatná náboženství (a tak i kultury) šíitskou a sunnitskou odnož islámu. V tom případě by Sýrie byla dalším ze střetů civilizací na krvavých hranicích islámu. Ostatně podle článku Rubensteina a Crockera je jednou z chyb Huntingtonovy teorie, že při rozboru konfliktu v Iráku nebere v úvahu rozpory mezi šíity, sunnity a Kurdy. (Rubenstein a Crocker, 1994, s. 121)

Připuštění možnosti rozdělení šíitské a sunnitské větve na základě podobnosti s rozdělením západní, židovské a pravoslavné civilizace si žádá podrobnější vysvětlení. Židovská kultura je jednou z velmi starých, vyspělých a vyvinutých kultur, přestože přes dva tisíce let Židé žili v diaspoře uvnitř jiných kultur. Základem této kultury je judaismus. (Lehmannová, 2010,

s. 139) Při popisu západní civilizace Huntington hovoří o těchto charakteristických znacích: antické dědictví, katolicismu a protestantismus, evropské jazyky, oddělení duchovní a světské autority, vláda zákona, zastupitelské orgány a individualismus. (Huntington, 2001, s. 68) Křesťanství je duchovním základem západní kultury a také principy jako je individualismus nebo svoboda vychází z křesťanské teologie a filosofie. (Lehmannová, 2010, s. 58) Velká část hodnot se překrývá s hodnotami židovské kultury. „*Evropská kultura navazuje na judaismus rovněž v důrazu na vzdělanost, sebezdokonalování člověka, svobodu, individualismus a sociální odpovědnost.*“ (Havlová, 2010, s. 167) Nejen křesťanství, ale i zbývající „*abrahámovské*“ náboženství přejímá společný základ víry a s ním i některé hodnoty. „*Židovská kultura založená na judaismu tak významně přispěla k formování evropského paradigmatického celku i islámu, které z židovské kultury přejímají základní náboženské a mravní principy formované v Tóře.*“ (Havlová, 2010, s. 167)

Z hlediska náboženství je velmi tenká také hranice mezi pravoslavnou a západní civilizací. Ostatně ortodoxní civilizace znamená jinými slovy „*východokřesťanská*“, což lépe vystihuje fakt, že její náboženství je, nebo alespoň v minulosti bylo, také pouze odnoží jednoho jediného vyznání. K rozkolu došlo v roce 1054, ale jak píše Janicky: „*I když se rok 1054 uvádí jako mezník, důležitější je skutečné oddělení, které, jak jsme viděli, probíhalo již od rozpadu Římské říše na základě různých politických zájmů obou kultur, a které se promítlo v celou sérii rozdílů v dogmatu a liturgii.*“ (Janicky, 2010, s. 106) O rozštěpení uvnitř islámské civilizace píše Novotná-Šabacká toto: „*Ideologický, státoprávní, ale i teologický vývoj sunnitské a ší'itské části ummy je od rozkolu ummy, ke kterému došlo ve druhé polovině 7. století, rozdílný.*“ (Novotná-Šabacká, 2010, s. 201) Je tedy možné, že i když v případě islámu ještě nedošlo k definitivnímu rozštěpení a šiité i sunnité jsou příslušníky jedné kultury, mohou být jejich rozdíly v řádu civilizací zásadní a „*skutečné oddělení*“, které by umožnilo vnímat tato společenství jako dvě kultury, může již probíhat. Potvrzení či vyvrácení této myšlenky by však vyžadovalo důkladný rozbor a v rámci této práce je tedy pouze hypotetickým vysvětlením výsledku aplikace Huntingtonovy teorie na válku v Sýrii.

Závěr

Cílem této práce bylo posoudit Huntingtonovu teorii Střet civilizací po více než dvaceti letech od jejího vydání. První část práce s pomocí názorů odborníků z oblasti kultury a geopolitiky rozebírá Huntingtonovu teorii. Huntingtonova práce trpí na několika místech nedostatky, jako je zavádějící výběr a interpretace dat, zanedbávání některých důležitých aspektů kultur a jejich konfliktů nebo přílišné zdůrazňování rozdílů kultur na úkor jejich společných hodnot. Nicméně samotný základ teorie, kterým je řád světa založený na civilizacích, je stále aktuální. Kritizováno na něm je nedostatečné vymezení některých pojmů a předstírání, že jde o zcela nové paradigma. Podobnost s jinými teoriemi však podle mého názoru teorii neznehodnocuje, ale naopak. Nedostatečné vysvětlení některých pojmů je sice problém, ale v případě západní a islámské civilizace, které jsou základní pro tuto práci, je podobných mezer výrazně méně než v případě ostatních civilizací.

Cílem případové studie bylo zjistit, zda se dá teorie aplikovat na jeden ze současných mezicivilizačních konfliktů, a to válku v Sýrii. Ta sice nezačala jako konflikt dvou skupin z různých civilizací, ale v mnoha ohledech odpovídá střetům civilizací, jak je ve své knize charakterizuje Huntington. Zásadní otázky, délka, intenzita, dynamika i zapojení blízkých zemí se v případě války v Sýrii shoduje s tím, jaké jsou tyto vlastnosti u válek na zlomových liniích civilizací. Do teorie nezapadá vznik konfliktu a nepatrný význam otázky identity.

Jednou z možností, jak výsledek analýzy konfliktu podle Huntingtonovy teorie pochopit, je přiklonit se k názoru některých autorů, kteří kritizují přílišné spoléhání Huntingtona na kulturu jako spouštěč konfliktů. V tom případě se dá válka v Sýrii použít jako důkaz, že civilizační střety opravdu mají takový charakter, jaký Huntington popisuje, ale že k jejich spuštění je skutečně zapotřebí jiné záminky než civilizační odlišnosti, což odpovídá názorům jeho kritiků.

Rozbor konfliktu v Sýrii může být ale také důkazem toho, že Huntingtonova představa fungování světa po konci druhé světové války neodpovídá realitě, pokud vezmeme v potaz to, že většina vlastností, které teorii odpovídají, je typická téměř pro jakýkoli mezinárodní konflikt. To, co je v Huntingtonově práci jedinečné je právě důraz kladený na identitu a civilizační příslušnost, která má v případě konfliktu v Sýrii zanedbatelný význam, především pokud se budeme držet Huntingtonova přesvědčení o důležitosti náboženství.

Poslední možností, jak se dá pochopit charakter konfliktu v Sýrii včetně svého vzniku je naopak připustit ještě větší význam náboženství jako základního prvku civilizací. Válka v Sýrii má mnoho aktérů a mezi většinou z nich existují pouze nestálé a komplikované vztahy. Silný

vzorec navazování spojení se však dá najít, pokud člověk vnímá i nižší úroveň vyznání, než je islám. Pokud vezmeme v úvahu šíitskou a sunnitskou odnož islámu, všechny Huntingtonovy ukazatele odpovídají a mezi aktéry vzniká jasná dělící čára. V případě, že budeme považovat šíity a sunnity za dvě kultury a dvě civilizace (byť jen vedlejší, jako je například židovská nebo buddhistická), uvidíme válku v Sýrii jako další ze střetů civilizací na krvavých hranicích islámu.

Aby se dalo posoudit, zda je možné považovat šíitskou a sunnitskou odnož islámu za dvě náboženství, a na ně navázané samostatné kultury brát jako civilizace, mezi kterými probíhá civilizační střet, musela by vzniknout nová studie testující tuto hypotézu. Tato práce může také posloužit jako jedna část studie, která by pomocí analýzy většího počtu případů posuzovala správnost teorie. Případně je možné rozpracovat podrobněji konflikt v Sýrii a význam kultury v něm i na základě dalších teorií. Přínosem této práce je posouzení použitelnosti Huntingtonovy teorie v současnosti a také doplnění Huntingtonova civilizačního pohledu do diskuze o příčinách a možnostech ukončení války v Sýrii.

Zdroje

Monografie a odborné články

BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-96-8.

BLANCHARD, Christopher M., Carla E. Humud a Mary Beth D. Nikitin. *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response* [online]. Congressional Research Service, 2018 [vid. 2018-3-31]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf>.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.

FOX, Jonathan. Ethnic Minorities and the Clash of Civilizations: A Quantitative Analysis of Huntington's Thesis. *British Journal of Political Science* [online]. 2002, 32(3), s. 415-434 [vid. 2017-12-11]. ISSN 1469-2112. Cambridge University Press. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: <http://www.jstor.org/stable/4092247>.

FOX, Jonathan. Is Islam More Conflict Prone than Other Religions? A Cross-Sectional Study of Ethnoreligious Conflict. *Nationalism & Ethnic Politics* [online]. 2000, 6, s. 1-24 [vid. 2017-12-11]. ISSN 1557-2986 Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Jonathan_Fox14/publication/232892703_Is_Islam_More_Conflict_Prone_Than_Other_Religions_A_Cross-Sectional_Study_of_Ethno-Religious_Conflict/links/5807815508aefaf02a2c42e5.pdf.

FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka, 2002. 384 s. ISBN 80-86182-27-4.

HAVLOVÁ, Radka, PhDr. Ing. Ph.D. In: LEHMANNOVÁ, Zuzana a kolektiv, *Paradigma kultur*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-297-4.

HEIDELBERG INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CONFLICT RESEARCH, *Conflict Barometer 2017, disputes, non-violent crises, limited wars* [online]. Heidelberg, 2018 [vid. 2018-3-20] Dostupné z: <https://hiik.de/conflict-barometer/current-version/?lang=en>.

HOFSTEDE, Geert. a HOFSTEDE, Gert J. *Kultury a organizace : software lidské mysli : spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-70-2.

HOLLIDAY, Joseph. *The struggle for Syria in 2011* [online]. Middle east security report 2. Washington: Institute for the Study of War, 2011 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Struggle_For_Syria.pdf.

HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001. v, 445 s. ISBN 80-86182-49-5.

JANICKY, Marko, Ing. Ph.D. In: LEHMANNOVÁ, Zuzana a kolektiv, *Paradigma kultur*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-297-4.

KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa: Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Přeložil Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2016. Obzor (Prostor). ISBN: 978-80-7260-335-0.

KREJČÍ, Oskar, prof. PhDr. CSc. Hroživé proroctví. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. Praha: Evropský literární klub, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

KROPÁČEK, Luboš, prof. PhDr. CSc. *Islám a Západ : historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. 200 s. ISBN 80-7021-540-2.

LEHMANNOVÁ, Zuzana, prof. PhDr. CSc. In: LEHMANNOVÁ, Zuzana a kolektiv, *Paradigma kultur*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-297-4.

LISTER, Charles. *Dynamic Stalemate: Surveying Syria's Military Landscape* [online]. The Brookings Institution. Doha, Katar, 2014 [vid. 2018-4-7] Dostupné z: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syria-Military-Landscape-English.pdf>.

MENDEL, Miloš, doc. PhDr. CSc. „Střet civilizací“ ve světle vědeckého výzkumu. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. Praha: Evropský literární klub, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

MIDLARSKY, Manus. Democracy and Islam: Implications for Civilizational Conflict and the Democratic Peace. *International Studies Quarterly* [online], 1998, 42, s. 458-511 [vid. 2018-4-7]. ISSN 1468-2478. Dostupné z: <http://www.jstor.org.zdroje.vse.cz/stable/2600748?pq-origsite=summon>.

NÁLEVKA, Vladimír, doc. PhDr. CSc. Konec dějin a střet civilizací. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. Praha: Evropský literární klub, 2002. ISBN 80-86316-31-9.

NOVOTNÁ-ŠABACKÁ, Yvona, Ing. Ph.D. In: LEHMANNOVÁ, Zuzana a kolektiv, *Paradigma kultur*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 511 s. ISBN 978-80-7380-297-297-4.

RUBENSTEIN, Richard E., CROCKER Jarle. Challenging Huntington. *Washingtonpost Newsweek Interactive. Foreign Policy* [online], 1994, 96, s. 113–128 [vid. 2018-4-7]. ISSN 0015-7228. Dostupné z: www.jstor.org/stable/1149220.

SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů* [online]. Grada Publishing, as, 2014 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=OA9ZBAAAQBAJ&pg=PA60&lpg=PA60&dq=blahoby+ucel+statu&source=bl&ots=IerfHrTJ3v&sig=2xBfKpEy48c1YUhaZLp4bN1oORk&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwja_Oi6gJbaAhXGhywKHAqdCeU4ChDoAQhEMAY#v=onepage&q&f=false.

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=isl%C3%A1m&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.

YIN, Robert K. *Case study research: Design and methods*. [online] Sage publications, 2003 [vid. 2018-1-9], Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=BWea_9ZGQMwC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false.

ZBOŘIL, Zdeněk, PhDr. Střed a střet civilizací. In: *Střet civilizací?: dominance Západu, nebo dialog světových kultur : žhavé sondy deseti autorů*. Praha: Evropský literární klub, 2002. s. 101-113. ISBN 80-86316-31-9.

ZISSER, Eyal. Who's afraid of Syrian Nationalism? National and State Identity in Syria. *Middle Eastern Studies* [online]. 2006, 42(2), s. 179-198 [vid. 2017-12-11] ISSN: 00263206. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4284441>.

Internetové zdroje

AL JAZEERA. Syria strikes: All the latest updates, US, UK and France launch attack on 'chemical weapon sites' in Syria. In: *Al Jazeera* [online]. 2018 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2018/04/syria-air-strikes-latest-updates-180414021423479.html>.

BBC. Macron tells Erdogan: No chance of Turkey joining EU. *BBC News* [online]. 2018 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-42586108>.

CNN LIBRARY, Syrian Civil War Fast Facts *CNN Library* [online]. 2018 [vid. 2018-3-31]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2013/08/27/world/meast/syria-civil-war-fast-facts/index.html>.

ČT24, Rozpor mezi spojenci. Trump chce brzy odejít ze Sýrie, Macron ho přesvědčil, aby zatím zůstal. *ČT24* [online]. 2018 [vid. 2018-4-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2451376-rozpor-mezi-spojenci-trump-chce-brzy-odejit-ze-syrie-macron-tvrdi-ze-tomu-zabranil#&gid=1&pid=1>.

GALL, Carlotta. Erdogan's Next Target as He Restricts Turkey's Democracy: The Internet. *The New York Times* [online]. 2018 [vid. 2018-4-7] ISSN 0362-4331. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/03/04/world/europe/turkey-erdogan-internet-law-restrictions.html>.

HUMAN RIGHTS WATCH, *World Report 2018: Syria* [online]. New York, 2018 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/syria>.

JERMANOVÁ, Tereza. Sýrie 2017. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2017 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/cs/agenda-pro-ceskou-zahranicni-politiku/syrie/>.

KERR, Simeon. What Arab youth thinks of Isis. *Financial Times* [online]. Dubaj, 2016 [vid. 2018-4-7]. ISSN 0307-1766 Dostupné z: <https://www.ft.com/content/c4e9e80a-0076-11e6-ac98-3c15a1aa2e62>.

LOVEDAY, Morris, Assad's top man in London goes into hiding in protest at regime's bloodshed. *The Independent* [online], 2012 [vid. 2018-4-7]. ISSN 0951-9467 Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/assads-top-man-in-london-goes-into-hiding-in-protest-at-regimes-bloodshed-7988038.html>.

MIDDLE EAST INSTITUTE, *Countries involved in Syria's war* [online]. Middle East Institute. Washington, 2018 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://www.mei.edu/content/news/countries-involved-syrias-war>.

PRESS-TV. Iran-Russia-Syria-Iraq coalition must prevail: Assad. *Press-TV* [online]. 2015 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://www.presstv.com/Detail/2015/10/04/431948/Iran-Iraq-Syria-Russia-Bashar-alAssad>.

SVĚTOVÁ BANKA, *Total Population, Saudi Arabia* [online]. The World Bank Group. 2018 [vid. 2018-4-7] Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=SA>.

SYRIAN OBSERVATORY FOR HUMAN RIGHTS, *About 500000 persons were killed in Syria during 81 months after the Syrian Revolution started* [online]. 2017 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <http://www.syriahr.com/en/?p=80436>.

THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index 2017* [online]. 2018 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex/>.

WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích* [online]. e-Polis.cz, 2005 [vid. 2018-4-7]. Dostupné z: https://scholar.google.cz/scholar?hl=cs&as_sdt=0%2C5&sciodt=0%2C5&cites=3899539051312467854&scipsc=&q=waisov%C3%A1+reseni+konfliktu+v+mezinarodnich+vztazich&btnG=.

WELT. *Bundestag beschließt Verschleierungsverbot*. Die Welt [online]. Berlín: Axel Springer SE, 2017 [vid. 2018-4-7]. ISSN 0173-8437 Dostupné z: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article164088243/Bundestag-beschliesst-Verschleierungsverbot.html>.

WHITAKER, Brian. Most Arab states share Isis's ideology. They're trying to have it both ways. *The Guardian* [online]. 2014 [vid. 2018-4-7]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/oct/28/arab-states-share-isis-ideology-islam>.

Seznam zkratek

EU – Evropská unie

GCC – Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu (Gulf Cooperation Council)

IS/ISIS/ISIL – Islámský stát/Islámský stát v Iráku a Sýrii/Islámský stát v Iráku a Levantě

OSN – Organizace spojených národů

SNC – Syrská národní rada (Syrian National Council)

SOC – Národní koalice sil revoluce a syrské opozice, Syrská opoziční koalice (National Coalition of Revolutionary and Opposition Forces)

YPG – Lidové obranné jednotky (People's Protection Units)

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vztahy civilizací	17
Obrázek 2: Kulturní obrození.....	23
Obrázek 3: Rozložení sil v Sýrii	29